

V 882

4

A. D. T. O. M.
DISSERTATIONEM
DE
NATVRA ET INDOLE
ARTIS HERALDICÆ,
Oder
Von der Natur und Wesen der
Wappen - Kunst,

EX DECRETO INCLYTI PHILOSOPHORVM
ORDINIS IN ACADEMIA IENENSI,

PRO LOCO

IN EODEM, MAIORVM MORE RITEQVE
IMPETRANDO,
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTET

M. MARTINVS SCHMEIZEL
CORONA TRANSILVANVS-SAXO,
RESPONDENTE

HERMAN. NICOLAO KOCH,

VERDENSI

Ad D. XIV. Junii A. R. S. M DCC XXI.

RECVSA ET EMENDATA 1740.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ,
LITTERIS CHRIST. LVDOV. SYMPHERI, ACAD. TYPOGR. (9)

DISSERTATION

ARTES HERALDICAE
NATURAE ET INDOLAE

von dem
Herrn
Herrn

EX DECRETO INCLYTI PHILOSOPHO-
RUM ORDINIS IN ACADEMIA TENNISI

PRO LOCO

IN FODRI MAIORVM MORE RITIORE
PABLICO IRVDITORVM EXAMINI

MI. MARTINVS SCHMEIHEL

HERMAN. NICOLAUS KOCH

IN TIBRE CHRISTI LUDOV. SYMPHERI ACADEMICO

B. C. D.
DISSERTATIONIS
DE
NATVRA ET INDOLE
ARTIS HERALDICÆ
PROOEMIVM.

Si quæ huic nostro ævo, præ
superiorum seculorum
conditione, afferenda sit
prærogatiua atque emi-
nentia, næ vel exinde nobis hæc glo-
ria competet, quod nullum genus
A 2 doctri-

doctrinarum, dignum ingenuis ac liberalibus animis, nihil denique honesti exercitii nominari queat, in quibus ætas hæc nostra, non excellat, maiorumque multis post se relinquat gradibus. Commemorare possemus hæc opportunitate, desiderii maiorum in discendo quæsitæ, eorumque labores & conamina, atque comparare ea cum nostri seculi hominum conatibus, nisi nota iam esse doctis cognosceremus. In his vero, quæ nostro quidem ævo, e diuturnis eorum, qui nos præcesserunt, tenebris, cum magno bonarum artium doctrinæque elegantioris successu & augmento, in lucem prolata scimus publicam, ARTIS quoque HERALDICÆ studium, cultores suos habuit, etiamsi non plurimos, nobilissimos

mos tamen æque ac doctissimos;
Quorum industria factum, vt nobilissima hæc eruditionis pars, in formam redacta, exculta, vtque ab aliis cognosci & perdisci posset, laudabili opera fuerit propinata. Licet interim nec illud inficiari possimus, hanc, quam adumbrare nobis constitutum est, elegantissimam disciplinam, Systematisque Historici non postremam partem, pro præsentis ætatis nostræ statu, nondum adhuc, tam plene excultam, proinde & notam adeo esse, quin, inter illas Eruditionis humanæ partes suum occupare locum cogatur, quæ haud paucis, ne quidem a longinquo notæ, aut per transfennam saltim agnitæ, sunt dicendæ. Possimus hanc nostram asser-tionem, multis comprobare rationibus, nisi ex nostra parte staret experien-

rientia, qui catalogos librorum, & Ephemeridum contenta accuratius intraspeximus, adeoque didicimus, quam raro in illis mentio facta fuerit, librorum, Artis Heraldicæ scita tradentium; id quod clarissimo est indicio, paucissimos reuera extitisse apud nos, qui excolendæ huic nobilissimæ disciplinæ, eam impenderint operam, quam eius dignitas omnino merebatur. Nobis econtra, cum altissimi Numinis prouidentia, ea contigerint huius doctrinæ adiumenta, quibus alios forte destitutos fuisse putamus, in id, (ceu omnes bonarum literarum doctores decet) incumbendum nobis esse duximus, vt, post aliarum disciplinarum sedulam culturam, in illius quoque doctrinis proponendis, pari opera & diligentia occuparemur, quæ de

de insignibus heraldicis, nomen adepta est suum; Et id quidem intra privatos museoli nostri parietes, pro virili seduloque; Vt autem aliis quoque, quibus hactenus de his sacris, nihil, aut forte non satis constitit, planum atque perspectum fieret, quid sibi velit nobilis illa Disciplina de Insignibus nos instruens, placuit nobis, publica hac, Pro Loco in amplissima Facultate Philosophica, rite obtinendo, habenda Dissertatione, eam adumbrare, totiusque eius Constitutionis Ideam tyronibus proponere; Quo instituto Cap. I. agemus de Nominis & adpellationis ratione, Cap. II. de Definitione, Cap. III. de Divisione, Cap. IV. de Principiis, Cap. V. de Origine & Propagatione; Cap. VI. de Effectibus & Adiunctis; Cap. VII. de Caussis & Scriptoribus; Cap. VIII. de Methodo eam docendi & discendi, quibus tandem adiiicie-

adiiciemus *Analyfin heraldicam Insignium Saxoniorum*,
 qualiter ea, in area Collegii Academici, la-
 pidi incisa, omnium intuentium pro-
 posita sunt oculis. Cui labori, vt
 Deus T. O. M. ex alto benedicere,
 & in honorem suum, studiosæ-
 que iuventutis commodum, omnia
 vergere sinat, deuotis supplicamus
 precibus.

CAPVT

CAPVT I.
DE
NOMINIS NOTATIONE.

I.

Omnis inquisitionis principium esse
explicationem *Nominis & Appellationis*, Ca-
non est omnium sanorum Philoso-
phorum; Prius igitur, quam rem
ipsam instituti nostri aggredimur, ab expositio-
ne *Nominis* artis nostræ, primordia facimus;
votis enim usu & significatione cognita, in
ipsius rei perceptionem facilius nobis erit pro-
gressus.

B

II. No-

II. Notationem igitur Nominis quod at-
tinet, *Heraldica*, nemine, quantum scimus, infi-
ciente, dicitur a voce *Heraldus* (1), vsu quidem
latina, origine vero germanica; vnde vero hoc
quicquid est nominis, derivandum sit, non vna
apud omnes sententia (2).

III. Ra-

(1) Germanis *Heerold*, Latinis, *Fecialis*, de quorum officia-
lium origine, variis appellationibus, munere, dignitate,
prioribus & posterioribus temporibus, nostraque hodie
atate, consueta, agunt SICVLVS, Regis Aragoniæ *Fecialis*
in *Tract. de Armis*; HAGIVS pecul. *Tract. de Heraldis*; VVI-
SONIVS in *Præf. Artis Heraldica*, HOEPINGIVS de *Jure Insi-
gnium* Cap. VII. §. 1. membro 1. num. 122. LIMNAEVUS in *Jur.
P. Lib. VI. cap. 5.* SPENERVS *Opere Herald. in Proleg. P. 1.
§. 6. seq.* ubi & *Icones Heraldorum æri impressas, conspi-
cias, ex PETRI PAILLIOTTI Science des Armoires* forte de-
sumtas; *DICTIONAIRE de l'Academia Française, CASANEVVE
dans les Origines Françaises, voce Heraut. von GEHE in der
Beschreibung des Herolds.*

(2) Sunt enim, qui Græciæ eius natales tribuunt, derivan-
tes hanc vocem a vocabulo *ἥρος, Heros*; vel, quod He-
raldi, ob singularem virtutem bellicam, *Herorum* nomi-
ne digni haberentur, imo sapius eo insignirentur, *vid.
infra Nam. 9.* in qua sententia est *Le LABOUREVR de l' Ori-
gine des Armes pag. 75.* HOEPINGIVS *Loc. cit. Num. XI.* vel,
quod maxima atque palmaria muneris Heraldorum pars,
in torneamentis, circa *insignia*, tanquam *Herorum s. heroi-
carum actionum monumenta*, fuerit occupata, *vid. SPE-
NERVS Loc. cit. §. 3.* Alii Gallis adscribunt huius vocis ori-
ginæ;

III. Ratio autem ipsius adpellationis, ex Heraldorum officio clarissime patescit, cuius olim in Equiriis seu Torneamentis (3) potissima

ginationem, derivantes eam ab obsoleta voce *harru* vel *harant*, vid. MOREAV *aux Tableaux des France, chap. II. pag. 28.* Denique alii, Germanicam esse origine vocem, asserunt, in qua sententia sunt *Du CANGE* in *Glossario*, voce *Heraldus*; *AVCTORES Dictionarii de l' Acad. Fr. Du CASANNEVE* *Loc. cit.* *MENAGE dans le Diction. Etymologique*, voce *Heraut*, & ex nostris *SPENERVS* *Loc. cit.* §. 3. quem reliqui compendiarium omnes sequuntur. Ast vero, cum vox *Heraldus*, composita videatur, nec in compositionis ratione assignanda conveniunt artis hujus periti, quorum diversas sententias qui legere avert, videat *LIMNAEVM* *Loc. cit.* *Num. 122.* *SPENERVM* *Loc. cit.* *DICTION. de l' Acad. Fr. Loc. cit.* Ex ipsis tamen Heraldorum requisitis liquido adparet, propius ad rem accedere eos, qui ex vocibus germanicis *Heer* (castra, exercitus) & *old*, dialecto antiqua, nova *alt*, (veteranus) compositam putant, adeoque vocabulo *Heerold*, significari docent, *militem veteranum*, sive *senem in armis seu castris factum*; constat enim ex Historicorum monumentis, officium & honorem Heraldorum in Equiriis usitatum, non nisi veteranis, & ad grave Martis opus, manu tractandum inidoneis factis militibus, prisco illo avo delatum fuisse, testimonia collegerunt *HOEPINGIVS* *Loc. cit.* *Cap. VI. Part. IX. §. 1. Num. 1459.* *SPENERVS* *Loc. cit.* §. 5. *seq.*

(3) Germ. *Ritterspiele*, *Turniere*, lat. *Ludi equestres*, *Torneamenta*, *Hastiludia*, de quorum adpellatione, origine & habitudine, ut prolixius disseramus, non est huius loci;

fima pars in censendis (4), tribuendisque (5)
insigni-

Illud dixisse sufficiat, doctos mirum in modum discrepare, tam in demonstranda vocis hujus etymologia & derivatione, quam in deducenda rei ipsius origine; Optima quæque collegit STRUVIUS in *Diss. de Ludis Equestribus* sub Præsidio *Schubarti* Jenæ quondam habita, recusa vero *Hale* 1725, vid. MODII *Pandectæ Triumphales*, RUXNERI *Turnier-Buch*, de quo consule STRUVII *Diss. de Doctis Impostoribus* §. 49. Du CANGE *Loc. cit.* voce *Torneamenta*, MENESTRIER. *pec. de Torneamentis* Tractatu. GYNDLINGIUM in *Diss. de Henrico Aucupe* pag. 134. *segg.* reliquos dabit FABRICIUS in *Bibliogr. Antiq. Cap. 22* §. 8.

- (4) Hinc Heraldici etiam *Judices Armorum* dicti, prius enim quam Equites decertaturi, in arenam admitterentur, insignia illorum explorare solebant Heraldici; quæ actio apud Germanos vocabatur *die Wappen-Schau*, *inspectio & lustratio insignium*; equites enim decursuri, ex nobilitate esse debebant; cum igitur hi cataphracta testi accederent, ex insignibus, & nomen eorum & dignationem cereri debuit, ne quis ex plebe forte oriundus, sese ingereret, vid. LIMNAEVS *Loc. cit. num. 122.* *DICTION. de l'Acad. Fr.* voce *Blason*, conf. *infra Num. 14.*
- (5) Hinc & *Reges Armorum* nuncupati; nec enim muneris Heraldorum ratio, in censendis tantum, sed & censendis, Imperatorum Regumque auctoritate insignibus, consistebat, unde & coronam capite, manibus sceptrum gestasse, testantur harum rerum monumenta, quæ lege ap. SPENER. *Loc. cit.* §. 6. *DICTION. de l'Acad. Fr.* voce *Roy des armes.* MENESTRIER *l'Art du Blason justifié* pag. 119. *figuram* vero Regis Armorum, apud PAILLIOTIVM & SPEN. *Loc. cit.* cernimus.

insignibus (6) consistebat, circa quæ, tanquam proprium suum & adæquatum *Objectum* (7), hæc nostra disciplina versatur.

§. IV.

- (6) An *Insignis* æque ac *Insignibus*, casu tertio & sexto, dici possit, disputatum aliquando fuit inter *Barrolum* & *Valiam*, quod ille *Insignis* pro *Insignibus* scripserat; cum *Valla* tamen, Launos meliores *Insignibus* scribere, ait SPENERVS *Loc. cit. Part. I. Cap. I. §. 3.*, consuli de hac lite Grammaticali potest HOEPING. *Loc. cit. pag. 9.* LIMNAEVS *Loc. cit. Lib. VI. Cap. VI. Num. 2. seq.*
- (7) Ex quo patet, esse hanc, liberalis & ingenuæ doctrinæ, peculiarem & a reliquis disciplinis, quæ vulgo sub *Encyclopædiæ* nomine comprehenduntur, distinctam partem; Exponit enim de *Insignibus*, & quæ eo spectant, aliis rebus, quæ vtrique ad nullam aliam disciplinam referri, aut in ea pertractari possunt, ceu ex idea quam proponimus, ad oculum patescere potest; Licet interim negari haud queat, habere hanc nostram cum aliis eruditionis partibus, & præsertim cum *Historia Civ. fororium* vere & immediatum nexum; primo quidem, quod sine earum cognitione, non possit plene & solide pertractari. quam in rem audiamus celeberrimum *Artis hujus instauratorem MENESTRIERIVM* *Loc. cit. Cap. XIII. pag. 329.* ex versione Speneri *Loc. cit. Proleg. §. 21.* ita differentem: *Insignium Disciplina, species est Encyclopediæ, habet suam Theologiam, Philosophiam, Geographiam, Jurisprudentiam, Geometriam, Arithmeticam, Historiam, atque Grammaticam. Prima explicat ejus mysteria, nempe Theologia est fabulosa, mysteriis plenas origines familiis assignans, easque a Diis deducens; Secunda applicat proprietates figurarum;*

IV. Atque hinc Ars Heraldica, alias dicitur *Disciplina insignium* (8), *Scientia Heroica* (9), & *Voce*

rum; Tertia ostendit regiones, quibus orta, habitent, vel diversos ramos extenderint stirpes illustres; Quarta explicat *ius insignium*, quod attinet *discernicula minorum fratrum*, *collocationes armorum in locis publicis*, occasione *patronatum* &c. Quinta considerat *figuras earumque situm*; Septima explicat *causas*, ultima *evolvit terminos horumque originem*; conf. RVDOLPHI *Heraldica Curiosa, in Praefat.* Hinc multa olim requirebantur a *Fecialibus seu Heraldicis*, ut docet FAVINVS in *Theatre d'honneur Lib. 1. cap. IV. pag. 54. seq.* apud SPENERVM *Loc. cit.* imo hodie etiam, non unius saltem disciplinae accurata noticia in illo supponitur, qui aliquam in *Heraldicis* posuisse operam, dicendus sit; Secundo, quod haec nostra aliis rursus eruditionis partibus, haud exiguam affundat lucem, qualem a reliquis expectare haud possunt; illa vero sunt, *Historia Civ. Genealogia, Jus Publ. Jus Feudale* &c. unde & inter *adminicula* harum disciplinarum, merito refertur *Heraldica*.

- (8) Tanquam a proprio suo *Objecto*, de quo infra suo loco pluribus.
- (9) Insignia enim, prima quidem sui origine, sunt *facinorum heroicorum signa & monumenta*; hinc apud LABOVRERIVM *de l'Origine des Armes* §. 75. & AGRIPPAM *de Incert. & Vanit. Scientiarum cap. 31.* alloquium legimus *Caroli M. ad milites suos*, ut viros se gererent, dicentis: *Commilitiones mei, vos heroum nomine digni habemini*; Ceterum hoc *Titulo*, nostram hanc artem insigniuit praefatus AGRIPPA *Loc. cit.* MARCVM quoque VVLSONIVM de la

CD

voce barbara, *Ars Armorialis* (10); latinus vero &

COLOMBIERE Nobilem Gallum, *Parisis* 1648. f. *Traſtatum publicaffe* conſtat, ſub Tit. *Science Heroique, contenant de la Nobleſſe, & de l'Origine des Armes, de leurs Blaſons, Symboles &c.* quod egregium opus ex altera editione prodiit *Parisis* 1669. fol. Hinc, duplici vice erraſſe FRID. WILH. SCHVMAKER cognoviſimus, quando in *der kurzgefaſten Wappen-Kunſt, cap. IV. §. 7.* ſcribit: *Vulſon ein Franzos aus Champagne, (fuit enim Delphinus) hat zur Zeit Henrici Aucupis (vixit enim circa 1640.) erfunden, die Heroldsfarben mit Linien und Strichen zu unterſcheiden;* quamvis nec illud reticendum, ipſum non tam ex ſua quam aliorum mente hic loqui; de qua re infra ſuo loco ex inſtituto.

(10) Vocem *Arma* latiſſimæ ſignificationis eſſe, incomperum illi minime poteſt eſſe, qui FABRI *Theſaurum* hac voce, inſpicere velit; BARTOLVS autem, NOVO rurfus ſignificatu, *Arma* pro inſignibus dixit, ex illa videlicet ratione, quod inſignia plerumque in armis olim pingerentur, ſcuto præferunt, ut hinc, armati totoque corpore cataphracta teſti equites, dignoſci poſſent; quam ob rem rurfus a *Valla* exagitur *Bartolus*, quem tamen tueri nititur exemplis ex antiquitate deſumptis HOEPINGIVS *Loc. cit. §. 26. ſeq.* LIMNAEVS *Loc. cit. cap. 6. §. 1. ſeq.* SPELMANNVS VERO in *Aſpilogia* p. 22. ingenue fateatur, ſe non affirmare, quempiam antiquorum, expreſſe vocem *arma* pro inſignibus uſurpaſſe, etiamſi ipſe ea utatur; ut & TIRAQUELLVS de *Nobilitate* cap. VI. §. 10. SYLV. de *PEIRA SANCTA de Teſſeris Gemilitiis, cap. 1.* alii apud SPENERVM cap. 1. §. 4. ſeq. Quicquid huius interrim ſit,

& rectius, *Scutaria* vel *Tesseraria* (II); Galliam nominant *Science f. L' Art du Blason* (I2),
 Scien-

fit, illud indubium, a voce *arma*, formarum esse ab aliquibus, barbarum vocabulum *armoralis*, & ab hac, Gallorum *armoires*. vid. num. (13)

(11) A *scuto* quidem, primario insignium subjecto, in quo imprimis, digmata illa gentilitia figurabantur olim, hodieque pinguntur; *Tesseraria* vero, a figuris, tanquam proprio insignium objecto, quæ alias *Tesseræ* gentilitiæ, seu icones *tesseraria* appellari solent, vid. SPEN. *Cap. 1. §. 5.*

(12) Hoc Titulo, haud pauci scriptores, suos insignire libros voluerunt, quos vide in PAILLIOTI *Præfat.* quam præmisit operi *La vraye & parfaite Science des Armoires*, SPENERI *Syllabo*, & Du FRESNOI *Catalogo* supra citato. Ipsam vero vocem *Blason*, a germanico *blasen*, derivari, etiam ipsos Gallos habemus confitentes, quam in rem, unum saltem adducimus testimonium, ita enim MENAGIVS *Diction. Etymol.* de hac voce disserit: *Le plus commune opinion est, que Blason & blasonner, viennent de ce mot allemand blasen, qui signifie sonner du cor, tonare, ampullare, a cause, que dans les anciens turnoïs, ceux qui se presentoient a la lice, sonnoient du cor, pour avertir de leur arrivée, les Heraults en suite sonnoient de leurs trompes, apres quoy ils blasonnaient les armes des chevaliers, qui vouloient combattre, & les decrivoient a haute voix &c. ita & MENESTRIER in Tract. *La Science de Noblesse* pag. m. 2. *seg.* & DICTION. de l' *Academ. Fr.* hac voce. Atque hæc est recepta & vulgaris vocis hujus derivatio, Illustris autem & celeberrimus quondam Polyhistor LEBNIZIVS, aliam plane*

Science des Armoires (13), item L' Art Heraldique
(14),

plane hariolatur originationem, in *Literis* ad B. SPENERVM seniore, datis, ubi ita fatur: Ceterum, ut obiter nunc dicam, de rebus ad Heraldicam in genere pertinentibus, mihi non usque adeo probabilis visa est C. V. *Claudii Menetrierii* sententia, qui blafoniae artis, receptum apud Gallos, nomen ducit, a circumstantia quadam satis remota, quod scilicet tuba inflari solet in torneamentis, id quod nos Germani dicimus *blasen*. Cum vero nihilominus satis verisimile sit, germanicam esse vocem, nescio, annon rei insignium proprius videatur, quod mihi aliquando occurrit; scilicet, *blasse* est verus germanicum vocabulum, quod hodieque in regionibus istis de equorum notis usurpatur, & in genere est *nota*, *marque*, adeoque etiam *eine narbe*, unde & gallicum *blesure*, *blesser*, quod originaria significatione est *zeichnen*, deinde *benarben*, vulnerare; solent autem saepe radices vocabulorum amitti, ac servari furculi. Et cum sciamus eos, qui nomina rei Heraldicae apud Gallos imposuere, affectasse appellationes reconditas, peregrinas & antiquas. hinc natus illis *Blason*, ab antiquo germanico *Blasse*. Neque enim geminatio \approx L. nos turbare debet, quae satis variat, ut videmus, a *bas*, non tantum esse *bas*, sed & *basso*, *baïsser*, ita a *vasso* fit *vasallus*, ut alia taceam; itaque Blaffonica, quam vocant, est scientia *notarum*, *colorum*, *insignium*, *der Blaffen*, quibus imprimis illustres familiae distinguuntur; vid. CHRIST. MAX. SPENERI *Alte wahre Herolds - Kunst* pag. 19. seq.

(13) De hac adpellatione ita MENAGIVS *Loc. cit.* On prend aussi les mots Armes, Armoires, pour le Blason, Enseigne, Devise, ou Emprise d'un gentil homme, ou les appelle aussi en cette façon

C

Armoi-

(14), *Science de la Noblesse* (15). Nobis Germanis

Armoires, conf. DICTION. de l' Acad. Fr. Artic. *Armes*, CASANNEVE dans les *Origines Franç. Art. Armoires*. Sub quo Tit. plures libri Heraldici prodierunt, ut videre est apud eos, quos *Nam. 12.* excitavimus.

(14) Audiamus hanc in rem rursus ipfos Gallos. *On apelle Art Heraldique la Science, qui traite des Blasons, & des anciens jeux & festes des chevaliers, on luy a donné ce nom a cause, que la principal fonction des Herauts estoit de regler ces jeux, & de le trouver aux Turnois & joustes, ou ils tenoient registre des noms & blasons des chevaliers, qui s'y presenteroient.* vid. DICTION. de l' Acad. Fr. *Art. Heraldique*; Ceterum, qui hoc nomine suos libros insigniverint, legi possunt apud citatos *Num. 12.*

(15) Hoc nomen adhibuit MENETRIERUS & præposuit elegantius suo libello: *La Science de la Noblesse, a Paris 1691. 8.* ex ratione in Dedicacione ad Delphinum adducta, scilicet, quod hanc artem scire, *Nobiles* imprimis deceat, iisque propria quasi sit, propter insignia, Nobilitatis dignitate. Eo non minus digitum intendit doctissimus Anglus HENR. PEACHEM, in Libro quem inscripsit: *Compleat Gentleman Lib. III. pag. 51.* ubi de studiis Nobilium disserens scribit: *Because nothing more becoms a Gentleman than the knowledge of Arms h. e. nobili inter alias nulla scientia tam necessaria est, quam ea quæ de armis seu insignibus agit,* vid. SPENERUS *Loc. cit. pag. 15. seq.* Nosse igitur, & quidem ex debito hanc nobilissimam de Insignibus disciplinam, decebat & nostros Nobiles omnes ac singulos, quibus egregia ista familiarum suarum ornamenta, peculiarisque dignitatis criteria, quæ Ars Heraldica explicat atque illustrat, jure suo sunt propria; quam vero ignari ejus

nis appellatur *Herolds-Kunst* (16), *Wappen-Lehre*, *Wappen-Wissenschaft* (17), ceu omnibus perquam est notum, qui ab his sacris non plane sunt alieni.

CAPVT II.
DE
DEFINITIONE.

I.

Perceptis iis quæ ad Definitionem nominalem spectare videbantur, *Realem* nunc proponimus, quippe quod natura rei cuiusvis, non aliun-

ejus sint plerique, facili posset demonstrari negotio, nisi quotidiana nostri loco loqueretur experientia, & errores, in multorum insignibus, obvii.

(16) Eadem adpellationis ratione, quam supra Num. 2. & 14. docuimus.

(17) Notius ista sunt, quam vt explicatione indigeant; illud saltim adnotasse dignum erit, insignia, *Wappen* seu *Wapen* dici, antiqua scribendi & pronunciandi ratione, etiam hodie in Germania inferiori, usitata; quod enim nobis *Waffen*, illis *Wappen*, f in p commutato, dicitur; Remansit tamen superioris Germaniæ incolis ipsa vox *Waffen*, sed diversi significatus a voce *Wappen*, illa enim arma per se, ista insignia denotat, vid. GOROP. BECANVS in *Francicis Lib. 17. p. 92.* LIMNÆVS. *Loc. cit. Cap. VI. Num. VII.* C 2 (1)

aliunde nec melius nobis innotescat, quam ex accurata ejus Definitione.

III. Definimus vero Heraldicam, quod sit *Ars* (1), qua illa omnia, quæ ad Insignium (2) tam construendorum quam resolvendorum notitiam (3), eorundemque Historiam

- (1) Qua notione conceptum genericum Disciplinæ huius exprimimus; versatur enim circa Insignia tanquam suum obiectum, *artificiose*, secundum regulas Feccialium, ceu ex toto eius processu evidens est. Quod si vero quis per *Scientiam* definire velit, non repugnabimus, habebit enim quas hanc in rem adducere queat rationes. De cætero, nos heic non immiscemus sterili illorum commercio, qui plerumque circa terminorum occupati corticem, rerum nucleum e manibus amittunt.
- (2) Adeoque *Objectum* Artis huius proprium & adæquatum, sunt *Insignia*, quæ a variis varie describuntur, vt videre est apud SPENERVM *Opere Herald. P. 1. cap. 1. §. 8. seq.* Quod si vero respectus attendatur, quem pro præsentium rerum statu important, rectissime definiri posse arbitramur, quod sint *Tessera seu Signa honoris atque dignitatis, sub involucro variarum figurarum & tincturarum, ex summi Principis autoritate, certis personis aut familiis, in re hereditario collata, vt ius quoddam atque ornamentum iis elargiantur*; de origine vero insignium, variis speciebus & differentiis, partibus item & figuris, infra nobis agendi locum relictum esse sentimus.
- (3) Ex his, & quæ sequuntur verbis, conceptus *specificus* clarissime patescit; occupatur videlicet hæc nostra disciplina, circa Naturam & Constitutionem Insignium; primo quidem, proponendo & præscribendo modum & re-

CAP. II. DE DEFINITIONE.

floriam (4), nec non usum ac varios effectus, jura (5) denique spectant, dilucide proponuntur & explicantur (6).

CAPVT

& regulas Feccialium, quarum tenore, hæcce dignitatum & præminentia tecmria, secundum omnes partes, figuras & tincturas, rite, ordineque Feccialibus olim consueto, *construi* pariter atque *disponi* debeant, id quod Gallis dicitur *composer*, Germanis *aufzeichnen*; Nec vero in eo subsistit hæc nostra ars ultimato, verum ultra progreditur ad praxin, adeoque, absolutis iis quæ ad Theoriam pertinent, porro docet, qua ratione totius compagis partes, secundum regulas fecciales, *resolvi*, *enumerari* & *enuntiari* debeant, id quod Gallis vocatur *dechifrer* s. *blasoner*, Germanis, *visiren*, *auslegen*, *blasoniren*; hinc in Diplomatum Cæsareis, sæpe occurrens vox *Blasnirung*, facile intelligitur, vid. HOEPINGIVS *Loc. cit.* Cap. XI.

(4) Nec enim circa Insignium Naturam, partiumque illorum omnium dispositionem & resolutionem tantum versatur Ars Heraldica, verum in Historiæ quoque amplissimos campos excurrit, proinde ex antiquitatum monumentis, *natales* quoque insignium indagat, idcirco in genere, quoad originem *remotissimam*, quam in specie, quoad cuiusvis dignitatis primam *collationem*, & significatum; quæ artis Heraldicæ Pars, *Historica* dicitur, qua de re *Cap. seq.*

(5) de quibus in sequentibus p. 25. ex instituto agemus.

(6) Aliorum definitiones sive descriptiones SPENERVS proponat, in *Opere* laudato. C 3

CAPVT III.
DE
DIVISIONE.

I.

Pro diversitate considerationis, qua hæc nostra Disciplina, circa insignia, tanquam Objectum suum versatur, duas sortitur Partes, quarum unam *Theoreticam* (1) dicimus, alteram vero *Historicam* (2); Illa insignium *generalia* propinat, proinde, quicquid de *Natura & Indole Insignium* scitu necessarium est, explicat; quo spectant *Nominum ac adpellationum rationes* (3), *Definitio*

- (1) B. SPENERO Pars *Generalis* dicitur, qua exponitur, quicquid ad protheoriam insignium spectare videretur, de quibus in sequentibus differendi erit locus.
- (2) Hanc SPENERVS Partem *Specialem* adpellat, quia *specialem* tesserarum Historiam indagat exponitque, ceu infra statim pluribus docebitur.
- (3) Magis vsitatum nomen est pluralis numeri, *Insignia*; Homonymiam præ reliquis evoluit HOEPING. *Loc. cit. cap. 1. Num. o. seq. conf. SPEN. Cap. 1. BECHMANNVM Exercit. Iuris Publ. XI.* quæ est de *Insignibus*. Aliæ bene multæ adpellationes occurrunt apud scriptores Artis Heraldicæ, quales sunt: *Tessere Symbolica*, *Icones tesserarum*, *Symbola gentilitia*, &c. nostris *Wappen*, *Schild und Helm*; Galli vocant, *armes*, *armoirs*, *blason*, *devise*, conf. SPEN. *Loc.*

tio (4), *Distinctio varia* (5), *Causse* (6), *Origo*

Loc. cit. Plura Latina, Græca & Hebraica nomina dabit ERID. RAPPOLIVS in Dissert. de Insignibus cap. 1. seq.

(4) Quam pro præsentis Insignium ratione adornatam, jam dedimus *Cap. 2. num. 2.*, plura qui avet evolvere poterit SPEN. *Loc. cit. §. 9.* LIMNÆVM in *Jure P. Lib. VI. cap. 6.*

(5) Distinguntur Insignia pro diversa ratione *varie*, & quidem 1) ratione *Figurarum*, quatenus in nonnullis vel *honorabiles*, vel *vulgares* conspiciuntur, vel utriusque generis *mixture*, vel quatenus figura ipsa, possessoris *nomen eloquuntur*, qualia sunt insignia *æquivoca*, *reden-de Wappen*; 2) ratione *Compositionis*, quo respectu, alia *unam*, alia *plures* habent areas; 3) ratione *Specierum* & *significatus*, quem important, hoc respectu alia sunt insignia *Dignitatis*, & quidem vel *Ecclesiastica* vel *Politica*, idque rursus, vel *personalis* vel *gentilitiæ*; alia *Domanii*, quæ *dominium* signant, & quidem vel *realem* possessionem, vel *præsentionem*, vel *possessionis amissæ solam memoriam*; alia *Communitatum*, ut *Academiæ*, *Civitatum*, *Ordinum* &c. 4) ratione *Ætatis* alia sunt *antiqua*, alia *recentiora*; 5) ratione *Collationis*, alia sunt *publica*, alia *privata*; reliquas differentias, qui legere velit, evolvat nostram *Introductionem in Heraldicam pag. 100. seq.*

(6) Et quidem *Efficiens* Insignium causa, pro modernarum habitudine consideratorum, in quovis regno est summa *Majestas*, a qua, tanquam fonte, omnes honores manant; in nostro quidem Imperio, *Imperator*, vacante vero imperio, *Vicarii Flectores*; imo & *Austriæ Archiduces*, *Electores Sax. & Palatinum ad Rhenum*, in suis ditionibus ius illud exercere posse, legitimus apud HOPFING.

C. VIII.

go (7), *diversi admodum acquirendi insignia Modi*
(8); Por-

C. VIII. §. 1. *Membr. IV. N. 71. seq.* LIMNAEVUS L. IV. C. II. N. 21. L. VI. c. 6. N. 29. ZIEGLER. *de Jure Maj Lib. II. cap. 3. §. 9.* MVNDIVM *de Comit. Palat. Cap. 3. §. 298. seq. conf.* SPENER. *Loc. cit. §. 10. seq.* KVHNIVM *in Diss. de Jure Summorum Imperantium circa Insignia armorum.* *Causa Materialis ex qua sunt tincturae & figurae; In qua, scutum & galea. Formalis & quidem externa, variae figurarum & tincturarum discrimina & dispositiones; Interna, vis tincturarum significativa, de qua tamen in plerisque Insignibus, antiquioribus praeripimus, nihil certi potest affirmari; conf. LIMNAEVUS Lib. VI. cap. VI. Num. 11. seq.* SPEN. *Cap. IV. §. 25. seq. Cap. V. §. 25. seq. Finalis, ut sint dignitatum, possessionum, facinorum praclarorum recmria & praemia; personarum, familiarum, collegiorumque criteria, imo & respectu habito ad posteros, esse debent incitamenta, ad maiorum suorum vestigia sequenda premendaque; alios effectus lege apud SPEN. Cap. I. §. 23. seq. RVDOLPHI p. 31. seq.*

(7) *Originem Insignium quod attinet, non est, ut heic commemoremus, diversas doctorum opiniones, praerferim illorum, qui signa varia & qualiacunque, apud antiquissimas gentes ulicata, cum Insignibus modernis turpiter confundunt, vid. SPEN. Cap. 11. RVDOLPHI Cap. I. seq.* Haec enim nostra ars versatur circa Insignia moderna, quatenus ea vel dignitatem, vel possessionem, vel aliam prerogativam important; denique, quatenus haereditaria sunt & immutabilia; hoc igitur respectu, si originem Insignium inquiras, eam, ab *Henrici Aucupis* temporibus plerosque Heraldicos deducere. leges apud MENEIERIVM *dans la Science de Noblesse p. 2. SCHVRZFLAISCH. Diss.*

(8); Porro omnes eorum & singulæ *Partes*, tam
Essentia-

Diff. de Nobilium Insignibus §. 2. ut enim Rex ille, ludis equestribus, ita & gentilitiis honoribus, decus atque robur addidit inter suos, quos exteri etiam deinceps secuti sunt, Illustris vero GIOVANNI in *Germania Principe* pag. 7. n. 9. dicit, insignia Heraldica medio ævo, in usu non fuisse, adeoque rideri nãnas artis huius doctorum, qui tantæ vetustatis otiosi sint promissores &c. Cui sententiæ haud cunctamur subscribere, si de origine ei sermo sit, quæ ultra Seculum XI. ascendant; ab hoc enim ævo usum Insignium omnino sensim invaluisse, vel exemplum docet, quod conspicitur Ratisbonæ in æde S. Emerani, ostenditque Insignia Comitum a Wasserburg, publice adposita A. MX. Hinc MENETRIER dans l' *Abbrégé Methodique* p. 4. seq. contestatur, se nec in Gallia, Italia nec in Germania, hoc antiquius aliquod exemplum reperire potuisse, quamvis diligentissime ubique quæsitum. Proinde, qui vel ultra Sec. XI. ascendere eorumque originem ostendere, vel, post illud ævum, illorum usum negare veller, utrumque nãnari merito dixeris.

(8) Ut acquirendi, ita & augendi, minuendique Insignia modi, varii ac multiplices reperiuntur. Olim quidem, non nisi bellica virtute, adepta fuisse ista decora, constat; neque id aliter, quam ex collatione summæ Majestatis, quæ, ut fons est omnium honorum, ita & augendi, & minuendi, mutandique ea, facultatem habet; cum tempore vero, ubi discessum fuit a rigore antiquo, ex aliis quoque rationibus, iisque sæpe futilibus & revera tanto honore indignis, collata vel augmentata fuisse Insignia, varia loquuntur exempla; omnes legitimos acquirendi modos, recensent HOEPING.

D

Cap. VII.

Essentiales (9), quam etiam Accidentales
(10);

Cap. VII. LIMNÆVS *Loc. cit. Lib. VI. Cap. 6.* SPENER. *Cap. II. §. 37. seq. RVDOLPHI p. 34. seq.*

(9) Scilicet quæ ad ipsam Insignium constitutionem & essentiam spectant, ut 1) *Scutum* cum suis tincturis & refferis; cuius hæc nostra disciplina exponit. *Formam*, qualis ea olim in usu fuit, & qualiter illa hodie apud Gallos, Italos, Germanos, alios que pingi solet; 2) *Situm*, qui in plerisque erectus, in quibusdam versus dextram inclinatus conspicitur; 3) *Sectiones*, & quidem 1) *absolutæ*, videlicet, quæ vel perpendiculariter, vel horizontaliter, vel diagonaliter fiunt, idque rursus vel sectione singulari vel plurali; utrumque, vel per lineas rectas vel curvas &c. 2) *respectivæ*, in ordine videlicet ad plures lineas; in uno scuto, vel perpendiculariter, vel horizontaliter, vel diagonaliter, ductas; ex his sectionibus, *arce* seu *quadrantes* emergunt, & ex numero arearum, *regiones*, quæ suas peculiare fortiantur adpellationes, de quibus ex instituto diximus in *Introd. in Herald.* pag. 249. 4) *Figure* seu *imagines tesserae* diversorum generum & specierum, quarum classes D. SPEN. p. 133. in Tabula mnemonica representavit, quas omnes heraldica nostra explicat, secundum earum habitudinem, situm, affectiones, reliqua. 5) *Galea*, cuius ostendit 1) *Differentias*, quatenus illæ conspiciuntur vel clausæ vel apertæ, 2) *Tincturam*, quæ in Regum Principumque Insignibus auro, in reliquis æneo seu ferreo colore fieri debet. 3) *Numerum*, eumque vel singularem vel pluralem; 4) *Situm*, qui pro numero galearum, diversus est; mediâ ut plurimum recto situ locatur, reliquæ partim a dextra ad sinistram, partim a sinistra dextram versus, incli-

(10); *Tinctura* (II); *Usus & Jura insignium*

inclinantur; in ejusmodi insignibus, quibus Scutum inclinatum conspicitur, sinistro angulo collocatur galea, imo in nonnullis, & telamonibus impositas cernimus; 5. *Tegumenta*, quæ ut plurimum scissa s. lacera pinguntur, in quibusdam integra, coloribus figurarum principalium tincta. 6. *Ornamenta*, quo spectant coronæ, aureæ & tortiles, pilei varii generis, culcitra, & iis impositæ variæ figuræ, vel ex scuto desumptæ, vel novæ additæ, vid. MENETR. *Loc. cit. pag. 229. seq.* SPENER. *Cap. VI.* Hic tamen notamus, personas Ecclesiasticas plerumque Galeas omittere solere, cujus loco e. g. Papa coronam triplicem, Cardinales pileum, Episcopi tiaram, alii aliud quid imponunt; licet & exempla prostant in contrarium, vid. SPEN. *Loc. cit. §. 12.*

(10) Quarum classem ingrediuntur 1. *Conopea* in Regum quorundam, *Pallia ducalia* in Principum nonnullorum insignibus, 2. *Telamones*, varii generis, 3. *Ordinum equestrium*, ut & dignitatum ac officiorum *digmata, lemmata & reseræ militares*, denique alia, ornatus causa tantum adjecta, conf. MENETRIER. *pag. 233. seq.* SPEN. *Loc. cit. C. VII.* RVDOLPHI C. 9.

(11) Circa tincturas tam ipsorum scutorum quam figurarum, dupliciter versatur Heraldica, *primo*, ostendendo earum *diversitatem*; tingendis enim insignibus, adhibita fuisse cernimus 1. *Metalla*, aurum videlicet & argentum; 2. *Colores*, propriè dictos, ut rubeum, cæruleum, viridem, nigrum, quibus alii & purpureum addunt, denique & res nonnullæ nativo colore tinguntur; Imo 3. *Pellium* quoque schematibus, metalli & colorum loco, quasdam figuras inductas fuisse, exempla ad oculos evincunt, præsertim

um (12), denique *Modi* diversi, plura insignia,
in

tim apud Gallos Anglosque; *Secundo*, docendo *modum*, & diversas tincturas, in insinibus arti incisis, indigitandi; olim quidem, literis initialibus vocum, imo & planetarum signis, aliisque characteribus, tincturas heraldicas exprimere, mos erat, ut ex intuitu librorum superiori ætate impressorum pater; elapso autem Seculo, apud Gallos elegantior & adhuc dum durans ratio adinventæ est, qua *aurum*, punctulis exprimitur; quæ *argento* tingenda sunt, alba relinquuntur; *rubeum* colorem signant lineæ perpendiculariter, *caruleum* horizontaliter, *viridem* diagonaliter ductæ, nigrum perpendiculariter & horizontaliter sese interfecantes; Ejus inventionis auctor putatur MARCVS VVLSON. de la COLOMBIERE, de quo supra pag. 12. Num. 9. mentionem fecimus, conf. SPENER. Cap. IV. Equidem lustravimus insigne opus *Le grand Armorial Universel, a Paris 1650. 4.* in quo ab ista, quam diximus, ratione discessum erat; atenim vero, illam Vulsonii, hodie omnes sculptores & scriptores sequuntur.

(12) Quemadmodum *usus* insignium varius est & multiplex, pari ratione & *jura*, ex diverso usu redundantia, non unius generis deprehenduntur. In universum de usu & effectibus insignium, ex *Diplomatibus* clarissime constare potest, in quibus singuli illi exprimi solent, videlicet, ut possessores eorum uti iis queant, *in omnibus* & *singulis* honestis atque decentibus, nobilibus, equestribus actibus & negotiis, seriis ludicrisque, bellis, duellis, oppugnationibus, torneamentis, decursionibus, expeditionibus, in vexillis, tentoriis, annulis, signetis, sigillis, cimeliis, sepulturis, sculpturis, & in omnibus aliis rebus & locis, ubi
 & quan-

in unum corpus jungendi (13), ac tandem Ratio pingendi, enunciandi & describendi ea, secundum omnes eorum

¶ quando honoris ipsorum ratio exiget; Vid. HOEPING. Cap. X. SPEN. Cap. I. §. 22. seqq. Ut autem, aliquanto prescius, varios illos usus & effectus exponamus, dicimus, olim præcipuum illorum fuisse locum in *Torneamentis*, ad disgnoscentes equites cataphracta rectos; unde & mos olim invaluit, in templis illorum insignia publice exponere, qui hastiludiis interfuissent; in *feudali investitura*, per vexilla olim facta, in quibus, insignia feudi collati conspiciebantur, & clientelam, feudum & vasalagium significabant; in *publicis privatisque edificiis*, variaque *supellectile*, dominium & possessionem arguunt; in *viciis & limitibus* jurisdictionem indicant; in *Ecclesiis* suspensa, jus patronatus indigitant; *fecialibus, cursoribus & tabellariis, jus inviolabilitatis* pariunt; in *ædibus*, quibus Legati primi ordinis commorantur, suspensa, *franchitiam*, ut vocant *quartiriorum*, signant; & quæ sunt reliqua, de quibus post citatos, latius edisseruit FESCHIVS *Diss. de Jure Insignium*.

(13) Prioribus rei Heraldicæ atatibus, omnia insignia erant simplicia; nec moris tunc fuit, quicquam digmatum adhibere, nisi vel feudi vel allodii illius, cujus realem quis haberet possessionem; de tesseriis dignitatum, præntensionum vel expectationum, nihil plane tunc adiectum; Deinde, quot insignia essent adhibenda, tot etiam diversis & ab invicem separatis scutis ea representari consuetudo ferebat; Cum tempore vero, luxuque etiam circa rem heraldicam invalescente, factum videmus, ut rerum domini, majoris apparatus & decoris conciliandi

eorum partes tam essentielles quam accidentales (14).

III. Altera Heraldicæ pars, dicitur *Historica*, quæ partim *delineationem & descriptionem* (15), partim singularum Regum, Ducum, Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, imo & Civitatum, porro

ciliandi ergo, inciperent, novarum vel terarum, vel dignitatum accessiones, vel etiam præensionum ac expectationum suarum tesseræ, gentilitiis suis insignibus adjungere; & id quidem *duplici* ratione & modo, videlicet, vel *servata* cujusvis scuti forma, vel *mutata*; Prius illud rursus diversimode factum, & quidem 1. *juxtapositione*, idque vel in forma circuli, vel rhombi, vel alia ratione. 2. *colligatione*, 3. *conglutinatione*, 4. *infrisione* scutulorum mediorem in scuto primario. Posterius ita factum, ut diversa insignia, in uno scuto peculiariibus tantum arcobis s. quadrantibus dispersito, fuerint coagmentata; qui modus hodie est frequentissimus, vid. nostra *Introductio in Herald.* pag. 245.

(14) Expositis itaque iis, quæ circa *Theoriam* insignium scitu sunt necessaria, hæc nostra ars ulterius progreditur ad *Praxin*; adeoque docet, qua ratione omnes & singulæ Insignium partes, secundum regulas artis, verbiique *facialium heraldicis* sint *enuncianda atque enucleanda*; qua de re, infra nobis relicto esse dicendi locum præsentimus.

(15) Hinc, quæ ipsa disciplina nostræ *regula* in genere docuit, ad specialem porro Insignium expositionem applicat; adeoque ea, secundum omnes sectiones, partes,

porro personarum Ecclesiasticarum, ut Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum &c. insignium *Historiam* (16) exponit.

CATVT

res & figuras resolvit, id quod Germanis *visiren*, *blasfoniren* dicitur, præsupponitque accuratam eorum notitiam, quæ in parte theoretica doceri exponique solent, v. p. 17. Monemus igitur harum rerum studiosos, ut, antequam ad resolutionem atque delineationem Insignium procedant, quadantenus præceptorum theoreticorum debitam habeant rationem; ni enim eorum sufficientem sibi acquisiverint notitiam, inoffenso tandem pede, in ipsa resolutione minime pergere poterunt. Interim dolendum, scriptores Heraldicos admodum variare, tam in ipsis loquendi formulis, quam etiam in ipso procedendi modo; Quæ regulis fecialium, insigniumque habitudini conformis sit ratio, infra suo loco, per *ἐκπορεύματα* quandam, præceptis artis accommodatam, demonstratum dabimus.

- (16) Adeoque in campos antiquitatum amplissimos amoenissimosque excurrit, ibidemque in originem particularem quorumcunque inquirat, atque, perlustratis iis monumentis, ostendit, primam collationis *causam*, licet in plerisque, incertam & obscuram; porro docet, quas singuli laterculi, singulas vel *dignitates*, vel *possessiones*, vel *præsentiones* &c. indigent, quibus *modis* fuerint acquisitæ, quæ ratio sit, ut *duæ* familiæ, eadem tamen dignata in suis Insignibus gerant, quid sibi *nota* illæ *discrétiva* velint, quas *discrétivula* vocant Artis huius periti; quomodo *mutata*, *aucta* vel *diminuta* subinde insignia fuerint, quibusque id factum de causis, & quæ sunt

CAPVT IV.
DE
PRINCIPIIS.

I.

Perceptis iis, quæ de Nominis Notatione, Definitione item ac Divisione Artis Heraldicæ dicenda fuere, nunc porro videndum est, quibus *Principiis* hæc nostra ars nitatur, cum omnibus suis, de natura & indole Insignium agentibus doctrinis præceptisque.

II. Hic vero ingenuè fateri necessum habemus cum b. SPENERO (1), operam lusurum, qui talia, qualia in aliis scientiis requiruntur, in Heraldica quærat aut a nobis principia exigat; uni-

sunt reliquæ; Ex quibus liquido patet, hanc Disciplinæ Heraldicæ Partem, tam esse necessariam, ut merito dixeris, sine historica Insignium descriptione, ea, quæ theoriam illorum propinant, vix spirare posse; neque enim diversitas colorum aut figurarum facit, ut Insignia sint insignia, verum vis significativa illis indita; dolemus vero hic cum Artis hujus peritissimo BVSSINGIO in der Einleitung zur Wappen-Kunst Cap. II. §. 18. seq. & in der Erwähnung des Bremisch-Wehrdischen Rittersaals in Praefat. noticiam hanc, quoad multarum illustrium familiarum insignia, mancam in multis omnino & mutilam esse, imo in plerisque nos ea plane destitui.

(1) *Parte I. Prolegom. §. 19. seq.*

unicum hic regnat principium: *Usus* videlicet & *consuetudo*, ex placito majorum derivata (2).

CAPVT

(2) Nec enim est, ut hic Philosophorum scholas vifitemus, quibus de hac nostra arte nihil penitus constitisse, in aprico positum est; fabulas pariter & nenas sapient, quæ *AGRIPPA de Vanit. Scient. cap. 81. de Legibus Liberi Patris, Alexandri M. & Augusti Imp. heraldicis* adducit; nec meliora sunt, quæ *SICVLVS, fecialis Regis Aragoniæ* habet, quando dicit, *Aristotelem dedisse consilium Alexandro M. qua ratione militibus suis, insignia variis coloribus distincta, attribuere debeat, vid. SPENER. P. 1. in Proleg. §. 19. seq.* Quicquid igitur in hac disciplina, principii locum occupat, id a *mero beneplacito & libera majorum voluntate*, derivandum est; ita tamen, ut nonnunquam aliqua ratione vel analogia nitatur; quod si enim ipsam construendi & resolvendi insignia rationem, Heraldorum regulis & præceptis præscriptam, penitus intueamur, liquido adparet, subfuisse olim omnino rationem, cur sectiones, cur tincturarum inter se variationem, figurarum dispositionem, arearum denique & laterculorum ordinem, &c. ita & non aliter, præscribere atque disponere voluerint feciales illi antiqui; videlicet, ut omnia & singula, rite disposita belleque ordinata, eximium insignibus adderent splendorem atque ornamentum, id quod, sine certis regulis atque præceptis effici minime poterat, usu tamen tantum perpetuo non literarum characteribus, ad posteritatem transmittendis, qua de re *Cap. seq. pluribus* agetur.

E

(1) De

CAPVT V.
DE
ORIGINE ET PROGRESSV AR-
TIS HERALDICAE.

I.

In primos nunc natales Artis Heraldicæ in-
fituri, in limine statim monemus, distinguen-
dum probe esse, primo, inter originem *Insignium*, &
Discipline ipsius de Insignibus agentis (1); secundo,
inter originem *regularum* & *præceptorum* antiquo-
rum *feccialium*, & inter natales *artis*, in *justam disci-
pline & scientie formam* nuper redactæ (2); heic curæ
nostræ

(1) De origine insignium, jam dictum a nobis est supra
Cap. III. num. 7. heic natales & originem *Artis* seu *Discipli-
nae* de insignibus, ex antiquitatum monumentis indaga-
mus, adeoque dicimus, Insignia ipsa, longe antiquiorem
ducere originem, quam ars habet, insignia explicans at-
que illustrans, ceu ex sequentibus planum fiet atque per-
fectum.

(2) Nostram, quam ratione instituti adumbramus, *Artem*
Heraldicam, primos suos natales debere regulis atque
præceptis, *feccialium* priscae ætatis, extra omnem positum
est controversiam; constat enim ex documentis, *Heraldos*
illos antiquos, formasse omnino & invenisse certas *leges*
& *regulas*, secundum quas, insignia heraldica, componen-
da & construenda essent, ad debitum splendorem ac adpa-
ratum iis conciliandum; porro, quomodo omnes & singulae

nostræ datum est, originem & natales *Discipline Heraldicæ in scientiæ formam redactæ*, ex instituto indagare, adeoque ostendere, quomodo adinventæ, & successive excolta fuerit (3); unde illud etiam liquido patefcet, esse hanc nostram disciplinam in illarum numero, quæ tam excolta & perpolutæ

gula partes, peculiari & proprio regulis fecialibus modo, terminorumque formulis, enuntiari & describi debeant, (quibus usus communis, multa utique & cum tempore, pro re nata, addidit); patet id ipsum, non solum ex consuetate in torneamentis armorum lustratione, a fecialibus perfecta, (vid. *cap. I. n. 4.*) quod examen utique certas regulas & leges præsupponit; verum etiam ex consuetis & continuatis formulis terminisque, in Diplomatum, quibus insignia conferuntur, adhibitis; hac tamen cum observatione, quod Leges illæ, non tam *litteris* consignatæ, quam potius *usu* tantum perpetuo, & viva voce ac traditione, propagatæ & ad seram posteritatem fuerint transmissæ, conf. RVDOLPHI in *Præfat. Heraldicæ curiosæ* præmissa, BVSSING, in *der Einleitung zur Wappen Kunst cap. 2.*

- (3) Heic vero, ubi indagare Artis hujus natales ac originem animus est, nihil erit caussæ, ut in ultimam antiquitatem usque ascendamus; illic enim nihil solatii deprehendemus, quin imo illud discemus, artem hanc alias nobilissimam, si eam, quoad originem & antiquitatem suam consideres, cedere aliis Disciplinis locum omnino teneri; cum enim, nec insignium ipsorum tanta sit antiquitas, ut Seculi XI. tempora excedat, multo minus, disciplinæ de Insignibus præcipientis, natales, alius repeti posse, in confesso est, ceu ex jamjam dicendis planum fiet atque per spectum, conf. *pag. 21.*

E 2

(4)

tæ non sunt, quin pleniorẽ adhuc culturam vel maxime deliderent (4).

II. Quod si vero laus quædam, artis hujus vel inventæ vel excultæ, esse potest, vix dubium, *Gallis*, eam optimo jure acceptam esse referendam (5); quorum exemplo deinceps & alii, apud Italos,

(4) Cujus rei varias novimus causas; deperdita dolemus, temporum injuria, non solum generalia rerum heraldicarum antiquissima monumenta, verum etiam documenta familiarum particularium, de illarum insignibus nos instruunt, ex quibus tam de origine Insignium, quam etiam de Legibus circa armorum decora, olim in torneamentis observari solitis, constare nobis poterat; inculpamus etiam genium nostri seculi, dum plerique docentium ac scribentium, ex utilitate tantum metiri solent disciplinas, proinde illas scientias, quæ non directe ad lucrandum panem iis facere videntur, turpiter negligunt, ac ea propter, hujus nostræ disciplinæ scita, inter curiosa potius quam necessaria collocant; ex quo non potest non fieri, quin bona nostra Heraldica paucissimos inveniat sui cultores, multos vero oïores; reliquas contemptus rationes, sicco præterimus pede.

(5) Magna dignitas Nobilitatis Gallicanæ semper fuit; nec minora ejus jura & privilegia; quæ inter alia, & circa honoris emblemata fiunt conspicua, vid. LIMNÆUS in *Notit. Regni Franc. Lib. IV. cap. III.* Vnde & singularis, gentis hujus cura & industria, collocata in illustratione Insignium heraldicorum; Constat id ipsum ex numero auctorum huc pertinentium, qui major est, quam omnes aliæ nationes ostendere queant; Leges vero, primum illic invaluisse
sub

Italos, Anglos, Hispanos, Germanos (6), excitati, promovendæ huic nobilissimæ arti, laudabilem

sub tertia linea Regum Galliarum, putat SPENER. in *Proleg.* §. 22. sub qua, Insignia fieri ceperunt hereditaria; unde antiquissimum artis hujus MScum, Philippo Augusto, A. 1223. demortuo, inscriptum, memorat MENESTRIER. *Abregé method.* pag. 19. eorum vero qui in Gallis fuerunt, scriptisque hanc disciplinam laudabili instituto juvare & promovere stuetuerunt, nomina & conamina *Cap. VII.* propinabimus. Heic igitur illud tantum addimus, omnibus aliis palmam præripuisse, doctissimum Jesuitam CLAUDIUM FRANC. MENESTRIERIUM A. 1705 demortuum, cujus labores Heraldicos suo infra loco recensebimus.

- (6) *Anglos, Italos & Hispanos*, in materia Insignium, terminos & formulas a Gallis accepisse, ex illorum libris patescit; quorum vero opera, hæc disciplina apud illas nationes successive exculta fuerit, ingenue fatemur, nos ignorare; licet aliqua Anglorum scripta possimus enumerare, nominanda a nobis infra *Cap. VII.* Nostros autem Germanos quod attinet, focius laudati Menestrierii GILBERT. de VARENNES dans le *Roy des Armes* P. 4. pag. 550. apud SPEN. *Loc. cit.* §. 22. de nostris fatetur, quod *Studio & peritia præstent. in compositione & conservatione insignium suorum*; quibus verbis digitum forte intendit ad sua tempora, h. e. ad Sec. superioris initium, ubi iam apud nos etiam, insignium aliqua cura fuit; hanc tamen, non tam in præceptis & regulis tradendis illustrandisque, quam in nuda collectione & conseruatione Insignium constituisse, libri *Armoriales* illo tempore publicati, attestantur, *Sibmacheri* videlicet, & *Fürstii*, de quibus suo loco; Prima vero lineamenta & initia huius artis apud quinos duxerit, merito

lem navarunt operam, diverso tamen ut instituto, ita & ingenii modulo, adeoque & successu.

CAPVT

rítico dicendus est, doctissimus quondam apud Noribergenses Patricius GEORG. PHIL. HARSDÖRFFER, qui *Parte III. pag. m. 143. seqq. Seiner Gespräch-Spiele*, Noribergæ 1643. publicata, laudabili opera, prima fundamenta Arti Heraldicæ jecit; hujus vestigia secutus est GEORG. ANDR. BOECLER. (qui se *Architectum & Ingenieur* in titulo vocat) cuius habemus *Artem Heraldicam* A. 1688. 8. germanico idioma te exscriptam, de quo tamen libello observandum, non æque in illo heraldicam scientificè adumbratam, quin potius varia compilata esse, sine sufficienti iudicio, quæ de origine nobilitatis, ejusque differentia ac Insignibus, de Heraldis, de coloribus, figuris & dignitatibus Insignium, in lectione librorum illi obvenerant; In formam igitur justæ disciplinæ, & methodicè adornatæ Scientiæ laus, inter nostrates omnino attribuenda est IACOBO PHIL. SPENERO, qui insigni *Opere Heraldico*, ejusque *Parte Generali* A. 1690. publicata, facem civibus suis prætulit; adductus ad suscipiendum hunc laborem, persuasionibus doctissimi Menestrierii, quod ipsemet fatetur, in *Præfatione Parti Generali* præmissa; in quo doctissimo, & ad invidiam hostium nominis Speneriani, multis elogiis evecto opere, primus Germaniæ nostræ ostendit, quæ de Arte Heraldica scitu sunt necessaria; ex quo demum, tanquam ex fonte, reliqui omnes sua hausisse, merito dicendi sunt, quotquot in hoc argumento, suas periclitari vires voluerunt; aut tamen plerique excitati sunt, ad promovendam & provehendam nobilissimam Insignium disciplinam, quorum & nomina & scripta, infra suodabimus loco; vide *Cap. VII.*

CAPVT VI.
DE
EFFECTIBVS ET ADIVNCTIS.
I.

Effectorum nomine nihil nobis aliud venit,
quam Artis hujus *Utilitas*, & exinde pro-
fluens *Necessitas* (1), *Dignitas* pariter & *Ornamen-*
tum

(1) Cum hodie mortalium plerique, ex utilitate metiri so-
leant eruditionem, ejusque singulas partes, (repete dicta
Cap. 5. Num. 4. seq.) e re utrique futurum putavimus, vel
paucis heic ostendere, quas utilitates hæc nostra disci-
plina præbeat sui cultoribus, sic enim tandem, & de ejus
necessitate satis constare poterit. Ufus vero Heraldicæ
vel *communis* est, vel *peculiaris* & *specialis*; *Communis*, ut
insignia, heroicarum virtutem & facinorum tecmiria,
diligenter conserventur, neccum tempore exolescant,
adeoque supersint semper monumenta apud posteros,
majorum suorum facta representantia, quibus ad glo-
riosam eorum imitationem exstimulentur, nisi expo-
brare isthæc majorum decora ipsis debeant, imbelles po-
steros, gestare alienæ virtutis decoramenta, vid. *PETRA-*
SANCTA de Tess. Gentil. Cap. 2. pag. 2. Porro, ut omnes bo-
narum artium studiosi hinc discant, quid sibi velint In-
signia, & quam nobilis ac præstans sit disciplina illa, quæ
circa illorum illustrationem & explicationem occupatur.
Speciales effectus Artis hujus sequentes sunt, videlicet,
hujus scientiæ præsidio innotescunt omnes personarum
ac familiarum illustrium *dignitates harumque gradus & dif-*
ferentiæ; examinantur *controversiæ illustres*, de familiarum
ortu, prærogativa, agnationum & cognationum gradi-
bus;

rum (2) singulare, denique *Oblectamentum* & *Jucunditas* haud exigua (3). II.

bus, successionum jure debito, & firmantur hac ratione atque definiuntur *successiones*; denique, huius Scientiæ beneficio & *jura* Principum optime vindicantur, & solida ratione, si non determinantur semper, illustrantur tamen & ad finem preparantur illustrium personarum *praesensiones*, vid. BVSSING. in *der Einleitung* Cap. I. §. 4. ARNDIVS in *Biblioth. Politico-Herald. pag. 453. seq.* ex quibus facile est colligere, quam maximam hæc nostra Disciplina lucem affundat Juri P. Politicæ, Juri Feudali, Historiæ, Genealogiæ; quam ob rem, & inter subsidia atque adminicula harum Scientiarum merito refertur, imo tam arctissimum cum illis habet nexum, ut neutra illorum, sine istius noticia plene debiteque cognosci & apprehendi queat, conf. LIMNAEVS in *J. P. Lib. VI. Cap. VI. SPEN. in Præfat. P. I. BRVNNEMAN. Juris P. Prud. Diss. 1. REINHARD. in Animadvers. ad Pol. Lipsii pag. 450. conf. NOSTRA Præcog. Hist. civil. pag. 69. & Introd. in Herald. pag. 26. seq.*

(2) *Dignitas*, & ex ea promanans ornamentum in vita civili, vel ex *cenſu* liquido percipi potest, quo Heraldica, hoc nostro ævo venire solet; Hæc ipsa enim cum suis Insignibus, in ipsis Imperatorum, Regum Principumque aulis ac conclavibus, suum habet hospitium, imo eminentissimum nacta est locum, quo multæ aliæ artes & disciplinæ, ne a longinquo quidem cernere audent; proinde si quod aliud, in maxima disciplinarum varietate, studium, Personis illustribus dignum sit, ad quod animus illarum erudiri debeat, revera id de Heraldica dici potest & debet, conf. *p. 15. n. 15.* Collationem Insignium, in regalibus Imperatorum, locum habere suum constat, vid. *p. 20. n. 6.* hinc novum dignationis artis nostræ argumentum adpareret, quod ab objecti sui nobilitate desumptum;

II. *Adjunctorum* s. *Accidentium* (4) classem ingrediuntur artis hujus *Imperfectio* (5) & *Incertitudo*

prum est; porro quotidiana etiam edocemur experientia, ejusmodi ingeniis, quibus insidet sufficiens huius disciplinae notitia, facilius dari & concedi accessum, ad personarum illustrium favorem & conversationem, quam iis, qui imbuti sunt ejusmodi tantum scientiis artibusque, quorum objectum, ob plebejam suam indolem, & plebejis hominibus magis, quam eminentioris dignitatis personis convenit.

- (3) *Obletamentum* & *juvunditatem*; quam hæc nostra disciplina præbet, vel exinde facile is cognoscet, qui cogitaverit, homines a natura curiosos, picturis & imaginibus vel quibuslibet delectari; quod si igitur isti, vel ex vulgaribus picturis & colorum proportionata diversitate, capiant voluptatem, quanto major illa futura erit, quam ex Ingenium diversis iconibus & figuris, vario metallorum colorumque decore, debita justaque proportionem, nec minori ingeniosa mixtura compositis, hauriri capique potest; Vulgares picturæ, ut plurimum inania signa, putidasque nánias proponunt; heraldicæ contra tessera, reales easque summas ac varias dignitates indignant, familias illustres discriminant; terras, fundos ac dominia signant; & quæ longe adhuc plures sunt amœnitates, quas disciplina heraldica degustandas nobis proponit, quasve ex instituto propinavimus *Introduct. in Heraldicum pag. 34. seq.*
- 4) *Quam venusta etiam & formosa sit hæc nostra Diana, nihilominus tamen & maculosam esse, haud inficiari possumus, non tamen in se, sed per accidens; maculae vero ejus sunt imperfectio, incertitudo & difficultas, de quibus in sequentibus.*

- (5) *Imperfectiorem* primo loco collocamus, vi cujus, ars
F nostra

tudo (6) haud reticenda, & tandem *Difficultas* (7), ex
variis causis, insuperabilis fere. CAP.

nostra, non potest omnibus numeris esse perfecta; est enim noticia singularium, omnis vero tractatio singularium, est imperfecta; accedit, quod deperditis rei heraldicæ monumentis antiquissimis, non possumus non conqueri, multorum insignium nos latere origines, causas, significatus, cetera; accedit, quod multa singularia ad materiam insignium facientia, in tabulariis passim, & in aulis subinde latentia, (quod forte inter arcana locum habeant) studio reticeantur, nec facile eorum concedatur copia; & si forte tandem fiat, tantis præcautionibus id fieri constat, ut iudicio pollens facile intelligere queat, quantum ejusmodi mensuratis imperatisque scriptionibus, juvari queat bona nostra Heraldicæ; Alias imperfectionis causas collige ex iis, quæ pag. 30. num. 4. pag. 31. num. 5. & pag. 37. diximus.

(6) Atque ex dictis, & *Incertitudinem* ejus facile colligas; Heraldica est ars singularium, singularia vero sunt infinita, horum autem non datur certa noticia; porro, singularia sensu potissimum cognoscuntur, impossibile vero est, ut Heraldicæ cultores, omnia singularia videant, aut non fallantur, in illa, tam insignium quam figurarum infinitudine; ex quo non potest non fieri, quin ars hæc alias nobilissima, suis laboret navis, suamque conqueratur incertitudinem.

(7) *Difficultatem* hujus disciplinæ nemo negare ausus fuerit, nisi qui plane alienus ab his sacris existat; delicata, crede, est ista scientia, ejusque objectum, res omnino diffusa; arduum est, in tanta insignium multitudine, aut fere infinitudine, vel noticiam saltem omnium sibi acquirere; addiscere omnia, quæ circa Insignium partes, sectiones singulas, earumque diversas classes, scitu cognituque sunt necessaria

CAPVT VII.
DE
CAVSSIS.

I.

Caussæ Artis Heraldicæ sunt ipsi *Scriptores* (1), qui diversis locis & temporibus, optimo instituto, non tantum ipsam insignium materiam excolere, verum & Disciplinam de iis præcipientem, invenire, promovere ac provehere eam, pro ingenii cujusvis modulo, allaborarunt. II.

cessaria, labor certe est, haud exiguus; difficile quoque est, verbis singula efferre, vel mente saltim complectere, quod verbis effari, immensum fere & arduum omnino est dicendum; ista qui cognoverit, difficilem omnino hanc artem esse, haud negaverit. Accedunt & aliæ rationes, quæ difficultatem ejus vel pariunt, vel causare possunt; videlicet, quod subsidia illa & adjumenta, quibus promoveri juvari- que posset hæc nostra disciplina, propter figuras æneas, caro admodum consent pretio, unde fit, ut, quibus curia domi supellex, non facile ad excolendam hanc disciplinam, animum suum inducant; denique, etiam multitudo illa figurarum, terminorum ac regularum, omnino in cultore hujus artis requirunt phantasæ & memoriæ facultatem tenacem firmamque, quæ cum omnibus a natura haud data sit, saltim hujusmodi ingeniis, per accidens, difficilia admodum, nostræ disciplinæ præcepta & doctrinæ, ut fiant, oportet.

(1) Quorum opera res heraldicæ, excultæ, & cum tempore in formam artis sunt redactæ, de quibus jam ex instituto.

F 2

(2) Ar-

II. Hos, cum in universum fere recensuerit Anglus doctissimus THOMAS GORE (2), post illum etiam alii (3), notitiam Scriptorum Heraldicorum passim propinaverint, operæ pretium vix futurum putamus, ex charta in papyrum describere singulos, cum faciliori opera illic legi posse putemus, quam a nobis repetita vice transcribi.

III. Igitur, id nostræ curæ datum atque relictum erit, ut in gratiam & usum incipientium, adornemus brevem saltim Notitiam, cum Scriptorum Heraldicorum in genere, tum inspecie illorum, qui instar Bibliothecæ Heraldicæ compendiosæ, esse iis poterunt.

IV.

- (2) Armiger Anglus, qui naturæ debitum reddidit 1683. ejus *Catalogus Auctorum, qui de Heraldica scripserunt*, prodiit Oxonii 1674.4. quem ad nostra tempora continuatum edere promiserat CHRIST. MAX. SPENERVS in *der alten wahren Herolds-Kunst pag. 32.* cujus tamen propositi spes, cum morte viri doctissimi decollavit.
- (3) Quales sunt: *Syllabus precipuorum Scriptorum* apud SPEN. P.1. *Opere Herald.* post *Præfat.* Multorum etiam, Gallorum, cum primis, mentionem fieri legimus in *Præfat.* præmissa Tractatui PETRI PALLIOTI *La Vraye & parfaite Science des Armoiries a Paris 1662. f.* opus plane insignis & luculentum; & in primis Le LONG in *Biblioth. Histor. de France lib. IV. cap. 3.* Ex instituto quoque hujus generis Scriptores recensuit CAROLVS ARNDIVS in *Bibliotheca Politico-Heraldica, Classe XVI.* & ante istum F. W. SCHVMACHER in *der Wapen-Kunst Cap. XVIII.* Satis etiam prolixè recensentur huc pertin-

IV. Dicimus itaque, Scriptores Artis Heraldicæ non unius esse generis, alii enim *generaliter* de re armoriali egerunt, adeoque, quicquid ad materiam insignium, latissimo significato acceptorum, spectat referri que potest, congesserunt, proinde, non tam scientificè quam historice tantum, argumentum istud explanarunt; in hanc classem referimus THEODORVM HOEPINGIVM (4), IO. LIMNÆVM (5), FRIDER. RAPPOLTVM (6), SAM. CONR. SCHVRZ-FLEI-

tinencia scripta, in *Catalogo, Methodo tractandi Historiam* doctissimi du FRESNOY subjuncto, *Cap. CIII.* & quæ nos in *der Einleitung zu der Wappen-Lehre pag. 56. seq. & pag. 271. seq.* congestimus.

- (4) Patria Sufatensis Westphalus fuit, J. V. D. & Imperialis ac Cæsarei castri *Friedbergensis* Syndicus & Advocatus, qui A. 1642. f. Noribergæ publicavit *Tractatum Juridico-Historico-Philologicum de Insignibus s. Armorum prisco & novo jure*; Cujus operis Titulus longior est, quam nostra heic brevitatis illum capiat; interim in hoc Tractatu, quicquid ad materiam Insignium, quovis modo spectare illi visum fuit, ex omni antiquitate conduxit atque compilavit diligenter & studiose.
- (5) Domo Jenensis, Consiliarius intimus Anspacensis, cuius habemus *Syntagma Juris Publ.* Tomis V. in quo *Libri VI. Caput V. & VI.* circa materiam Insignium occupatur; quo labore variam ac multijugam ostendit lectionem, judicium autem in illo desiderat auctor *Gundlingianorum Tom. III. pag. 3.*
- (6) Philologus & Historicus apud Lipsienses olim celeberrimus,

FLEISCHIVM (7), CHRIST. MAX. SPENERVM (8); alii methodice, ac ut in scientiis fieri solet, materiam Heraldicam pertractarunt; proinde, quicquid ad ^{resignationem} Insignium pertinere videtur, per regulas & præcepta luculenter exposuerunt, exemplisque variis, debite corroborarunt, quales sunt

CLAY-

mus, ejus habemus *Dissertationes II. de Insignibus*, Lipsiæ 1664. 4. habitas & publicatas, scite & methodice adornatas; in quibus prolixè satis de Etymologia, Homonymia vocum, de Origine Insignium, Differentia, aliisque agit, ita tamen, ut de *signis* potius in genere, quam de *Insignibus* Heraldicis loquatur, quæ forte subsequi debuerunt.

- (7) Polyhistoris hujus quondam famigeratissimi *Diff. de Insignibus Nobilium*, Wittebergæ habita, extat in Volumine *Disput. Hist. Civ. Num. XXI.* qua in originem & causas indagat, deque Insignibus sigillatim nonnihil tradit, puta, causa eorum Efficiente, de partibus, figuris, tincturis, & quæ sunt reliqua, per summa rerum tantum capita, exposita, nec enim plene res Heraldicas componere constitutum sibi habuisse, vir doctissimus ultro fatetur.
- (8) Filius celeberrimi Theologi, aulæ & academiæ regiæ prussicæ Medicus, ut & Societatis Cæsareæ ac Regiæ Berolinensis quondam Socius; cum Professionem *Heraldicæ ac Genealogiæ* in Academia Equestri susciperet, Berolini A, 1705. 4. publicabat Tract. *die alte wahre Herolds-Kunst*, in quo, de Arte Heraldica atque Insignibus in genere disseruit, atque inter alia & continuationem Operis Heraldici Parentis sui, promissit, sed morte præventus, inter pia desideria, promissis illis, locum reliquit,

(9) E

CLAVDIVS FRANC. MENESTRIERIVS (9), PHIL. IAC. SPENERIVS (10), CASPAR. BVSSINGIVS (11), FRID. WILH. SCHV-MACHER

- (9) E societate Jesu Gallus doctissimus, variisque scriptis famigeratissimus, inter quæ ad Heraldicam spectant sequentia: *La véritable Art du Blason*, a Paris 1673. 12. *Les Recherches du Blason*, ibid. eod. *Abrege methodique des Principes Heraldiques*, a Lyon 1677. 12. *Origine des Armoiries*, a Paris 1679. 12. *La Science de la Noblesse*, ibid. 1691. 8. qui posterior etiam germanica indurus veste, sub Tit. *Adels-Zierde* prodit *Ulma* 1694. 8. Hæc doctissimi Artis Heraldicæ instauratoris scripta, si quis cum b.SPENERI Opere Heraldico possideat, reliquis omnibus facile carere poterit; quicquid enim post illos, alii dixerunt, ex his, tanquam ex fontibus, maximam partem profluxisse, audacter affirmamus.
- (10) Ejus merita in Rempubicam Ecclesiasticam & Literariam, majora sunt, quam ut brevitæ hæc nostra capiat, illud igitur saltim ex pag. 33. repetimus, b. Spenerum, primum in Germanis fuisse, qui cives suos Artem Heraldicam methodice docuit; quicquid etiam *Sarcasmus* in *Judiciis* fugillat, carpere Spenerum, imitari (ut multi etiam alii ex illius schola) nescius; anno enim 1680. f. *Francofurti* publicavit *Partem Specialem*, quæ Historiam Insignium illustrium, cum explicatione singularum reserarum continet: licet nonnullarum familiarum Insignia, ex causis in *Prefat.* adductis, in hac Parte desiderentur; *Part. Generalis*, Theoretica prodit *ib.* 1690. f. integrum vero opus ex nova editione 1720. conf. *Acta Lips. A. 1690. m. Sept. pag. 455.* *Tenzelii Monathliche Unterredungen A. 1690. m. Sept. pag. 852. seqq.*
- (11) Apud Hamburgenses olim Theol. Prof. P. & Pastor cathedralis.

MÄCHER (12), I. A. RVDOLPHI (13), IMMANVEL WEBER
RVS

thedralis doctissimus, is A. 1693. 8. publicaverat *Conspectum Heraldica*, quem sequenti anno germanice, sub Tit. *Einleitung zur Herolds-Kunst* exire sivit; auctior & emendatior editio est anni 1713. Inter compendiarios, primas optimo jure tenet, tam quoad Theoriam, quam etiam Historiam Insignium eorumque expositionem. Quæ Parte IV. *der Durchlauchtigen Welt*, hanc in rem extant, ejusdem Auctoris sunt, ut ex collatione liquido adparet.

(12) Phil. Magister & Jur. Cand. in Acad. Jenensi, sub finem super fec. Ex Praefatione elucet, prælegisse auctorem juvenuti studiosæ præcepta Heraldica, quæ dein suavis Parronorum, sub Tit. *Kurzgefaste Wapen Kunst 1694. 8.* publicæ exposuit luci; ego hunc libellum omnino æstimare soleo, propter methodum satis accuratam, materiarumque adparatum; quod si adjecisset auctor figuras Insignium familiarum illustrium, contigissetque illi sculpro prioris peritia, & Bussingio anteferendum esse diceremus; percepit ex studioso & consanguineo auctoris, vixisse illum postea in Holfatia, præfecti (*Amtmann*) numere fungentem; propositumque sibi habuisse, hunc suum libellum auctiorem & nitidiorem, luci exponere publicæ.

(13) Sub ficto hoc nomine latet IOH. ANTON. KROLL, Ictus Noriberg. prædiit ejus *Heraldica curiosa* germanico idiomate, *Noribergæ 1698. & 1718. fol.* quo libro plures particulares materias latius deduxit, quæ apud Spenerum vel alios, breviter exposita deprehendit, Auctor, in hoc studiorum genere versatissimus; figuræ eleganter æri incisæ, in quibus tamen, non nisi familiarum Nobilium exempla occurrunt; pari ratione & quoad partes insignium accidentales, nonnulla hæc inter figuras videre sunt, apud alios vix reperiunda.

RVS (14), IOH. WOLFFGANG. TRIER (15), reliqui (16). Denique alii, nudas saltim Insignium figuras æri incisas repræsentarunt, de Theoria vero & Historia Insignium parum aut plane nihil tractantes; in

- (14) Olim Prof. Hist. apud Giessenses; ejus *Examen Artis Heraldicæ* prodiit tertia vice *Gene 1713, 8.* rivulum esse ex Spenero deductum, vel ipse Auctor, in fronte libelli conficitur; multa exinde hausit adjecitque, in compendio vix habitura locum, v. g. quæ *Cap. III* de forma veterum clypeorum leguntur, multa vero omisit, quæ omnino addenda fuerant; dicimus igitur, difficilior esse, accuratum compendium ex Systemate quodam majori conficere, quam novum plane adornare.
- (15) Primus, quod honori sibi ducar, sed forte & ultimus Prof. P. *Artis Heraldicæ*, in Acad. Lipsiensi, is A. 1714. 8. publicavit librum sub titulo: *Einleitung zu der Wapen Kunst*; multa auctor in rubro promittit, quæ in nigro haut comparent; vide quæ de *Natura & constitutione Artis Heraldicæ* in Titulo promittit, & lege Proœmii, capitisque primi contenta, ac sic tandem nobiscum judica; ego hunc librum, propter figuras Insignium, eleganter æri incisas æstimo; recens editio parum novi habet.
- (16) Præter hos, alii etiam sunt, qui in scenam produci possent; at vero, si quis hactenus recensitos possederit, reliquis facile carere posse putamus; igitur nec operæ pretium erit, reliquos prolixius commemorasse. De BOECLERO dictum supra *pag. 38. seq.* Errat vero *Schumacherus* in *Præfat.* quando errantem *Bœclerum*, ex eo capite excusat, quod liber ejus, post mortem, ab imperito quodam rei heraldicæ, fuerit editus; contrarium enim patet ex ipsius *Bœcleri* Præfatione, quando dicit: *Wann aber diese meine*

in quam classẽ referimus SIBMACHERI (17),
FÜRSTII (18), CHRISTOPH. MAT. SEIDELII
(19). alio-

*meine Arbeit unterschiedliche curieuse Liebhaber gesehn, mich auch ersuchet, solche in Druck zugeben, auch mich endlich dahin beredet, sô habe solche hiemit den verstandigen Liebhabern vorzulegen, mich nicht gesehnet &c. Prodiit etiam Noribergæ 1718. 4. FRID. WILH. a TSCHIRNHAVSEN Kurze Anleitung zur Teutschen Wapen-Kunst; tenuis admodum libellus, & in totum fere ex Rudolphi Heraldica defumtus, ut etiam illius errores subinde retinuerit auctor; accedit, quod præter terminorum explicationem, eorumque ad nobilitium quarundam familiarum Insignia adplicationem, nihil amplius habeat. CASP. GOTTSCHLINGII Rectoris quondam Scholæ Equestris apud Neo-Brandenburgicos, *Eingleitung zur Herolds-Kunst*, prodiit *ibidem* 1706. 8. satis methodice adornata est, verum figuræ, tam stolidum agnoscunt sculprorem, ut nihil supra; qui igitur ex illis de libro ferre velit iudicium, næ durius de illo sentiet.*

(17) *Johannes Sibmacher*, chalcographus Noribergensis, sub initium Sec. superioris; Hjus *Wappen Buch* Tomis V. Noribergæ prodiit, successive ab A. 1605. forma oblonga in quarto; recusum hoc opus fuit A. 1612. & 1657 Continentur in eo Insignia Imperatoris, omniumque Regum, Principum, Comitum, multarum familiarum Nobilium, imo & civitatum imperialium; in nostra, quæ utimur editione, colores insignium, per literas initiales germanicas indigitantur.

(18) *Paulus Fürst*, itidem chalcographus & bibliopola Noribergensis A. 1695. f. edidit & continuavit Sibmacheri opus Tomis VI. sub Tit. *Erneuertes und vermehrtes Wappenbuch*, & elegantibus formis, multa nova Insignia procerum intra & extra Germaniam, expressit adjecitque; ejus filius
Wolff-

(19) aliorumque labores (20); denique *Calendaria quaedam Genealogico-Heraldica* (21). CAP.

Wolfgang. Gottlieb Fürst, A. 1702 promittebat novam operis parentis sui editionem augendam & continuandam; quæ sequentibus annis duobus Tomis lucem vidit publicam.

(19) Auctor hic in titulo libri vocatur Pastor Adiunctus, Præpositi & Inspectoris; is A. 1718. 4 *Berolini* publicavit *Ein sonderlich Alphabeth Durchlauchtiger Wappen*, in quo XXIX. Insignia, secundum literas initiales nominum, Imperatoris puta, Regum, Ducum disposita ærique incisa, representavit, non quidem eo fine, ut tenera juvenus, ex hinc notitiam sibi acquirere posset insignium, sed, ut ex perlustratione & inspectione rerum ac colorum, eorumque adjecta nomenclatura, literas, syllabas, voces, ludendo quasi pronuciare disceret; de qua methodo possemus quidem nonnulla monere, attemin vero, cum instituti ratio id non permittat, sicco eam præterimus pede.

(20) Quales sunt *Joh. Loschgens*, *Jacobi Kæbers Wapen-Buch*, de quibus, cum præter nomina, nihil nobis constet, iudicium ferre non possumus.

(21) Prodiit *Augustæ Vindel. A. 1720. 8. Anonymi Heraldischer Calendar*, in quo, eleganter æri incisa conspicimus insignia Imperatoris, Regum, Principumque præcipuorum, tam intra quam extra Germaniam florentium, Papæ item ac Helvetiorum, ut & Belgarum confœderatorum, cum adjecta tenui non minus quam inepra fati illorum analysi. Biennio post, eodem instituto sed majori apparatus & elegantia prodiit, & adhucdum continuatur annuatim Noribergæ, *Der Durchlauchtigen Welt Geschlechts- und Wapen-Calendar*; Oportandumque esset, ut formis illis vere elegantibus, parilis contigisset explicatio.

G. 2

(1) Qui

CAPVT VIII.
DE
METHODO DOCENDÆ DI-
SCENDÆQVE HERALDICÆ.
I.

Methodum & ordinem, animam esse omnium studiorum, nemo doctus est, qui nesciat; idem ergo & de Arte Heraldica eiusque studio, tenendum; neque enim satis est, in promptu habere libros Heraldicos, Insigniumque icones eo spectantes, nisi illorum usus, &, qua ratione, in acquirenda horum notitia procedi debeas, probe intelligas.

II. Dicimus igitur, *tria* heic in uniuersum observanda ac prænoscenda esse artis Heraldicæ cultoribus; I. videlicet est, *Notitia Scriptorum Heraldicorum* (1), II. *Notitia Insignium Historica* (2), III. *Quomodo procedere debeant, in acquirenda sibi Notitia Insignium tam Theoretica* (3) *quam Practica* (4). III.

- (1) Qui hac parte vsibus nostris inservire possunt, edotum jam est Cap. præcedenti.
 (2) Videlicet, ut conspectis, quacunque occasione aut loco Insignibus, statim scias cognoscasque, cui vel personæ vel familiæ, illa sint propria.
 (3) Quæ ad *theoreticam* Insignium in genere spectant, scituque sunt necessaria, docuimus ex instituto Cap. II. & III.
 (4) *Practicam* notitiam Insignium vocamus, quæ in omnium eorum partium ac figurarum enucleatione & descriptione

III. Prius illud haurimus ex Scriptoribus, quos supra pag. 45. seq. recensitos vidimus; cum vero illi, Titulos saltem librorum nobis propinent, monemus cultores nostræ artis, ut scrinia Bibliothecarum & Bibliopoliorum diligenter perlustrent, adeoque scripta ipsa, curatius ibi evolvant atque introspiciant, quæve in rem forte suam futura videbuntur, studiose ex iis annotent (5).

IV. Notitiam vero Insignium (6) nobis comparamus, ex libris Heraldicis (7), ex nummis (8), ex

ptione consistit, proinde, qua ratione omnes & singulæ partes tam essentielles quam accidentales, secundum regulas artis, enunciari ac describi debeant, secundum ea, quæ pag. 20. seq. Num. 3. sunt exposita.

- (5) Quomodo vero in hoc studiorum genere, procedere debeant rei literariæ studiosissimi universum nos doctissime edocuit SIRVVIVS in *Introduc. in Notitiam Rei Liter. Cap. V.* HEYMANVS in *Conspectu Rei literariæ, alii.*
- (6) Ante omnia vero, delectus est observandus & ordo, ne memoria confundatur; initium igitur faciat ab Insignibus Imperatoris, Regumque, dein cogitandum de procerum Imperii Germanici, secundum eorum classes, dignitatibus; imprimis vero patriæ cujusvis habenda ratio, & in ea, tum Domini nostri territorialis, tum illustrium præ aliis familiarum ibidem florentium, & sic tandem in exteræ gentes familiasque licitum erit excurrere.
- (7) Præcedenti Cap. commemoratis, quos diligenter volvat evolvatque, adeoque discat, quibus Imperator, Reges,

(8), ex sigillis (9), ex monumentis (10), publicis aliisque rebus, in quibus acu aut penicillo pingi, vel denique sculpi novimus Insignium decora (11); nec tamen in singulis eodem semper modo & effectu; clarius enim & luculentius hanc notitiam propinant monumenta publica, quam reliqua, quæ adduximus: præstare possunt subsidia; causam repete ex observatione Num. 10. adducta.

V.

Duces, alii, utantur Insignibus; ut conspectis iis, quibuscunque locis aut rebus, statim reminisci, aut etiam querenti respondere queat, esse hæc Regis Portugalliæ, illa Regis Sueciæ, & sic circa reliqua omnia.

- (8) Majoribus præsertim, quos vulgo monetas ut & thaleros vocamus, aliis etiam, in quibus arma non solum distincte verum etiam accurate, exsculpi mos est.
- (6) Literis imprimis patentibus, impressis, vel bulla appensis; aut in aliis denique documentis, adpositis, ad fidem faciendam, corroborandamque rei alicujus factæ veritatem.
- (10) Atque hæc subsidia Heraldica merito primum locum occupant, quod in iis, figuræ, debitis metallis & coloribus sint expressæ; maxime vero in illis, quibus insignia ligno vel lapidibus insculpta, repræsentantur; ejusmodi vero monumenta sunt, ædificia publica, templa, tumuli, epitaphia, iisque addi solita vexilla, fenestræ templorum; porro vexilla navalia & militaria, cetera.
- (11) Videlicet quæ ad ornatum templorum spectant, ut vasa sacra, vestes missaticæ, antependia altarium, codices chorales & missatici, in quibus Episcoporum aut Abbatum insignia pingi solent; denique etiam huc spectant
nova

V. Adepta sic Notitia, quæ digmata huic, vel illi personæ, familiæ, aut communitati sunt propria, porro pergendum est, ad acquirendam Insignium quorumlibet particularem notiam, eamque tam Theoreticam quam Practicam, adeoque discat, quæ ad compositionem & resolutionem Insignium scitu sunt necessaria.

VI. Et quidem *Compositionem* quod attinet, ante omnia (12), eorum habeat curam, quæ supra *Cap. III.* sunt exposita; adeoque, prius quam de resolutione Insignium cogitet, accuratam illorum habeat rationem, quæ ad *Decoratus* spectant (13), ut eo facilior & felicior, ad reliqua fieri possit progressus.

VII.

• nova quædam inventa, ut *Charta lusoria heraldica*, *Orontii Finzi*, aliorumque; nec non *Mappa* quædam, in quibus Procerum Europæ arma, æri incisa, representari novimus.

(12) Quicumque enim, in hac arte aliquam cum successu operam ponere voluerit, is ante omnia, de regulis & præceptis theoreticis, cogitare debet diligentissime, æque ut in omnibus etiam aliis disciplinis fieri solet; vani igitur, operamque & oleum perdidisse dicendi sunt, qui in hoc studiorum genere, suis auditoribus, figuras insignium proponunt, & ab explicatione illorum primordia capiunt, antequam eorum animos, regulis & præceptis theoreticis sufficienter imbuerint.

(13) Adeoque discat noster, quæ de sectionibus scutorum, figurarum diversitate, earum situ, ordine, tincturis, &c. scitu

VIII. Post comparatam rerum ad theoriam spectantium sufficientem cognitionem, porro ad ipsam *praxin heraldicam* (14) ut pergat, necesse est,

scitu sunt necessaria; Cumque hæc nostra disciplina, peculiare sibi & proprios habeat terminos technicos, illorum noticiam comparandam, de meliori sibi habeat commendatam; porro, speciali cura, etiam galeas, cum earum regumētis & ornamentis perlustret, proinde quæ circa has quoque partes, præcepta artis tradunt, quadantenus addiscat; Absolutis sic partibus Insignium essentialibus, tandem & accidentalium habeat rationem, puta telamonum, notarum, & characterum, quibus certæ dignitates aut ordines equestres indigitantur, tesserarum militarium, & quæ sunt reliquia, ornatus & majoris adparatus causa, recentiori ævo adjecta; Reperantur hic dicta *pag. 25. seq.* His absolutis, & de vi significativa insignium quorumvis, cogitandum erit, ut in evolutione eorum indicare queat, quam dignitatem, provinciam, possessionem, prætensionem, aut rei saltim amissæ memoriam, hoc illudque digma, significet indigitetque, *conf. pag. 20. Num. 3. pag. 30. Num. 14. seq.* Hanc noticiam dabant SPENERVS, TRIERIVS, KOELERVS *loc. supra cit.* Tandem, jactis sic bene fundamentis, & de *usu ac juribus* tam ipsorum insignium, quam possessoribus illorum competentibus, sollicitus esse debet, quicumque huic disciplinæ ex professo, ut aiunt, sese mancipare velit, secundum ea quæ in *introducūt. nostrâ pag.* - - clare satis & ample docuimus.

(14) Repete dicta *pag. 20. num. 3.* & ex iis discce, non esse, ut gloriæris, si forte didiceris, quæ ad *origines* Insignium spectant, verum, tunc demum te, optime & cum fructu operam

est, quæ in evolutione pariter ac omnium partium ac figurarum descriptione consistit; quo vero modo & ratione, hac opera procedere debeant studiosi nostri, ex sequentibus regulis atque præceptis liquido cognoscere poterunt (15).

1. Inspice ante omnia, accuratiori oculo, Insignium, quæ resolvenda tibi sunt, habitudinem, secundum omnes illorum partes, tam essentielles (16) quam accidentales (17).

2. Considera, an simplicia sint, vel composita ex multis arcis; si illud, statim resolve illa, secundum habitudinem vel sectionum vel figurarum

operam locasse credas, quando omnia & singula Insignia omnes eorum partes, sectiones & figuras, secundum fecialium præcepta resolve ac ordinate pronunciare queas; quomodo vero hæc praxis institui debeat, ex jam dicendis cognoscere est.

(15) Hanc methodum hasque regulas, vel ex ea ratione nostra meditationi adscribere haud veremur, quod nemo inventus fuerit, cui hanc manuuctionem & instructionem, acceptam ferre teneamur; vulgares libelli; quam nihil hanc in rem habeant, pervolventi & cum nostra hac manuuctione conferenti, ad oculum patebit; quod si etiam nonnulli sint, qui vires suas, hac in parte periclitari, tyronibusque prodesse voluerint, plerique tamen rem non exhauerunt debite.

(16) De quibus dictum novimus supra pag. 26. Num. 9.

(17) Has repetes velim ex pag. 27. Num. 9. seq.

rarum (18); si istud, attende rationem compositionis (19), eamque pronuntia; præsertim vero, si scuto principali (20) una *parmula minor*, vel plures (21) forte, sint adjectæ, velim consideres 1) *puncta* (22), in quibus sitæ sunt, 2) *digmata* in illis comprehensa (23), ac sic tandem, singula, debito ordine profer & enuntia. 3. Si

(18) Quomodo vero instituenda sit analysis, ex infra Num. 24. 29. 30. dicendis, discere est.

(19) Qua de re actum est supra pag. 29. Num. 13.

(20) Germanis *Haupt-Schild* & *Rücken-Schild*, respectu scilicet habito ad *parmulas*, si quæ occurrant; alias enim hæc adpellatio nullum habet locum, in insignibus, *parmulis minoribus*, destitutis.

(21) Ubi attendendum, an seorsim adpareant; quo casu, simpliciter vocantur; *parmula mediæ*, *Mittel Schild*, Gallis *sur le tout*, quia toti Scuto incumbunt; an vero una *parmula* alteri sit inserta, & tunc inferior vocatur *mediæ*, superior, Germanis *Herz-Schildlein*, Gallis *sur le tout de tout*; nec tamen semper in medio collocantur istæ *parmulæ*, si plures adsint, ut Num; sequenti dicitur; quod si vero una tantum *parmula* adpareat, ea semper in scuti aut quadrantis medio collocatur; unde adparet, *mediæ* dici *parmulas*, non absolute sed *respective* tantum.

(22) Germanis *die Stellen*, qualia in insignibus tria sunt recepta, punctum *honoris*, *cordis*, & *umbilici*; ita locatæ sunt tres *parmulæ mediæ* in Insignibus Regis Porussiæ.

(23) Idque ob eam rationem, ut scire possis, an in analysis initium faciendum sit, a *parmulis mediis*, an non; si enim notæ majoris dignitatis, *mediæ parmulæ* fuerint insertæ, tunc ab illa incipiendum erit, in figurarum analysisi; si minus,

3. Si scutum variis constet areis, ipse conspectus docebit, *intersectum* (24) esse vel perpendiculariter, vel horizontaliter, vel diagonaliter; idque bis, ter, quater vel pluries; ex quo habitu, arearum oriuntur *regiones* (25), secundum quas, ordo resolvendi arearum figuras instituendus est; heic vero dolemus, in paucissimis Insignibus, eam, in collocandis digmatum areis, observatam esse *exemplar*, quam regulæ faciales, ipsarumque

minus, tum demum aggreddenda sunt scutula minora, quando figurarum iis inferarum ordo, id postulat.

(24) Atque hæc sectiones, in analysi, ante omnia sunt attendendæ & exprimendæ, v.g. ista insignia dissecta sunt, perpendiculariter quidem quater, horizontaliter vero quinques, & sic porro; Cum vero exempla prostant, in quibus sectiones illæ, non omnes per totum scutum transeant, primo, sectiones totum scutum transeuntes enunciandæ sunt, ac tandem reliquæ, partem tantum scuti dirimentes; dicas igitur: scutum istud dirimitur quinques horizontaliter, & quinques perpendiculariter usque ad cephalum, vel usque ad pedem, vid. Insignia R. Porussiæ, Elect. Brunsvic. Principis Nassovici, Comitum Pappenheimensium, Truchfessorum, aliorumque.

(25) Alias *Ordines*, Germanis *Reihen derer Felder*, spatia videlicet arearum, inter duas lineas transversim ductas obvia, quarum olim tres, quatuor & quinque, pro diversitate Insignium, ab Heraldicis statuebantur, peculiariora nomina habentes, videlicet cephalica, honoraria, media, umbilicaris, & perigæa.

que dignitatum & possessionum, quas indicant, ordo nexusque postulabant (26); quid igitur circa analysin ejusmodi male dispositorum Insignium, factu opus sit, in subjunctis observationibus (27), edocemus.

4. Prolatis itaque sectionibus, ipsæ arearum regiones perlustrandæ veniunt, & quidem eo ordine, quem, ex dignitatum præ eminentia, observatum fuisse, colligere possumus (28), adeoque singularum arearum figuræ resolvendæ, pro unius cujusvis habitudine & forma (29).

5. Cir-

(26) An ignorantia, aut negligentia in causa sit, non determinamus; interim exemplum, debite, accurate, & secundum facialium leges constructorum insignium, vide in Armis Potentissimi Regis Borussia, in nostra *Introductione* propositum; & exinde etiam de aliis facile ferendum tibi erit iudicium.

(27) In ejusmodi male dispositis Insignibus, ex historia illorum cognoscas, quæ præcipua in iis sint dignata, his perspectis, videbis, quo ordine singula fuerint collocata; iis itaque cognitis, velim, ut in analytico ordine procedas, quem observatum fuisse, in ipsa arearum dispositione, deprehendes. Optandumque foret, ut scriptores heraldici omnes, ordinem arearum numeris indigitaissent, id quod a BVSINGIO & Auctore *des Heraldischen Calenders*, observatum fuisse videmus, licet nec in omnibus semper, nec satis accurate.

(28) Repete, quæ in hanc rem diximus *Num. præcedenti*.

(29) Qua de re in jam sequentibus, breviter agemus, cum insti-

5. Circa singulas vero areas observandum, an sectione quadam sint divisæ, nec ne; si istud, figuræ enuntiandæ sunt, pro sua habitudine & constitutione (30); si illud, enuntiata prius sectione, describatur quicquid loco honoratiori (31) adparet, ea quidem ratione, quam libri heraldici nobis propinant (32).

6. Absolutis areis earumque figuris, galearum,

instituti nostri ratio non permittat, omnes & singulas figurarum classes percurrere, earumque analysin heraldicam heic ostendere, fecimus id ostendimus que, prolixè

satis, ut putamus, in *Introductione*, supra jam excitata.

(30) In hoc autem procedendi modo, supponitur accurata figurarum tam honorabilium, quam vulgarium notitia; porro, tincturas designandi modorum ratio, terminorumque heraldicorum, pro diversis rebus exprimendis, usui receptorum sufficiens cognitio; verbo: omnium, quæ ad Theoriam rerum heraldicarum spectant, haud superficialia notitia, de quibus *Cap. II.*

(31) In sectione perpendiculari, locus honoratior est, scilicet latus dextrum; in horizontali & diagonalibus, pars superior; in decussatis, pars superior, hanc sequitur inferior, & tandem latera.

(32) Dolemus vero, scriptores heraldicos admodum inter se variare, tam in loquendi formulis, quam etiam in resolvendi ratione; quare mirari satis hauc possumus, cur compendiarii scriptores, non sequantur *Mensestrierium* aut *Spenerum*, ut nos fecimus, in citata sæpius *Introductione*.

rum, & quæ circa illas occurrunt (33), analysi suscipienda est; ubi rursus conqueri necessum habemus, & in harum collocacionis ratione, debitam diligentiam, in paucissimis armis esse observatam (34); proinde in iis etiam perlustrandis, harum rerum studiosus, ea observare tenetur, quæ *Num. 27.* circa male disposita insignia, monuimus esse observanda (35).

7. Post absolutam sic partium essentialium analysin, reliqua adjacentia, sive accidentales partes (36), aggrediendæ sunt; ubi initium faciendum ab ordinum equestrium signis s. dignitatibus,

(33) Qualia sunt, quæ supra pag. 26, num. 9. recensuimus.

(34) Si una, semper in medio loco collocari debet: si duæ, potior dextrum, altera sinistrum locum occupat; si plures fuerint galeæ, potior, in medio locum suum habeat, reliquæ alternatim locari debent, eo quidem ordine, quem isti numeri exprimunt: 864213579. & sic porro.

(35) Adeoque ex libris heraldicis discat, quæ potiores sint galeæ, & sic tandem earum instituatur analysin, ita quidem, ut sigillatim & distincte exprimat, ad quam aream, hæc vel illa galea spectet; galeæ analysin excipiat evolutio tegumentorum, reliquorumque galeæ ornamentorum, ex intuitu cognoscendorum; si nullæ plane galeæ conspicuntur, corona tamen, aut aliis ornamentis, tectum erit scutum, quæ pari ratione enuntianda erunt, pro eorum habitudine.

(36) Has enumeravimus supra pag. 27, num. 10.

(37)

tibus, & quidem, debito ordine, primo de illis, quæ scutum immediate ambiunt; deinde, quæ pone illud collocata visuntur (37), tum reliqui officiorum ac dignitatum characteres (38); porro telamones (39), ac tandem conopea, si quæ ad fuerint (40); quarum omnium partium forma & tinctura, ex intuitu facile dignoscenda, diligenter inspicienda prius, ac tandem rite exprimentur erit.

VIII. Atque hæc sufficiant, quæ ratione instituti, de Insignium Analyfi, dicenda habuimus; nunc in votis esset, ut regulas has nostras, ad unum saltem genus Insignium debite

- (37) Supponitur vero & heic, notitia omnium ordinum equestrum, eorumque signorum, quam acquirere sibi poterit noster, ex GRYPHII *Beschreibung aller Welt- und geistlichen Ritter Orden*, CONF. SPEN. *Cap. VII.* Signa æri incisa, vide etiam in nostra *Introductione*.
- (38) Quo spectant pedum pastorale, enses, anchoræ, & reliqua, quæ pone scutum, per decussim collocari consueverunt, attestante intuitu.
- (39) Hi varii generis sunt, exempla in ipsis Insignibus passim occurrunt; plura etiam æri incisa dedit RVDOLPHI in *Heraldica Curiosa, Tab. 13. seq.*
- (40) Exempla vide in libris Heraldicis, circa Insignia Regis Galliæ, Porussiæ, Ducis Lotharingiæ, recentioris utique ætatis inventa, de quibus partibus singulis, doctè disseruit SPENERVS *Cap. VIII.* quem velim consulas, & quæ in nostra *Introductione* occurrunt. (39)

debite applicare, adeoque, praxin ipsam resolvendi Insignia, ostendere possemus, verum cum angustia temporis non permiserit, Schema aliquod æri incisum, lectorum oculis heic subjicere, aliam refarciendi hunc defectum viam ingredi, ere nobis visum fuit; videlicet, omnibus nobis in Academia Jenensi viventibus constat, Insignia (39) Serenissimorum tum temporis Ducum Saxonix, eleganti forma, lapidique egregie incisa (40), omnium oculis esse exposita, in area Collegii academici, & quidem in latere turris, supra gradus exstructa, quibus in auditorium Theologicum & Medicum ascendimus; Id quod egregium monumentum, ejusque contenta, cum quotidie oculis lustrare possint studiosi nostri, placuit heic nobis, Insignibus illis Saxonice, exempli loco uti, adeoque eorum Analyfin, secundum regulas artis, breviter instituire; ex quo artis nostræ cultores discere poterunt, non solum, qua ratione, heraldico etiam oculo

(39) Ea subintellige, forma & habitudine adornata, quibus Duces Saxonix, illo tempore usi sunt dignitatibus, quo monumentum istud, publico hoc loco expositum est.

(40) Erectum fuit hocce monumentum ab Electoris Johannis Friderici filii A. 1557. ut ex versiculis (qui *Stigelum* auctorem agnoscunt, vid. ejus *Poemat. Vol. 1. Lib. 9. pag. 397.*) suscriptis, colligere est.

(41)

oculo digmata illa intueri debeant, verum etiam, quomodo in aliis ejus generis exemplis, heraldorum verbis, exponendis, procedere debeant.

IX. Dicimus igitur: Scutum hoc, sectum est ter horizontaliter (41), bis vero perpendiculariter usque ad pedem scutis; in puncto honoris, parmulam cernimus mediam (42); exinde tres oriuntur ordines arearum, cum annexo scuti pede (43). Parmula media novies transversim secta est, cujus spatia, nigro colore & auro alternatim tineta sunt (44), quibus diagonaliter ab angulo dextro superiori, superinductum viride rutaceum sericum (45), tanquam digma, originem gentis Saxonicae a Wittekindo Magno (46) ostendens; In media area regionis cephalicae, videre est

(41) Nos Germani dicimus: *Es ist dreymal gespalten, zweymal getheilet bis an den Fuß.*

(42) *Mit einem Mittelschild auff der Ehren-Stelle.*

(43) *Hat also drey Reihen Felder und einen Fuß.*

(44) *Das Mittelschild ist neunmal gespalten, wechselsweise mit Schwarz und Gold.*

(45) *Aus dem rechten Oberwinckel, gehet schreg über das ganze bis an den Fuß, ein grüner Rauten-Cranz.*

(46) *Zeiget den Ursprung des Hauses Sachsen an, von dem grossen Sachsen-Helden Wittekindo.*

est *Leo*, corona ornatus, lingua protensa, & gradus, una ex falculis projecta, fasciis transversis, ex minio & argento variegatus, caudam bifurcatam erectam superque dorsum extensam gerens (47), qui omnino *Thuringia Landgraviatum* denotat (48); Secunda huius ordinis area, sicut *Aquilam* auro tinctam, lingua protensa, alis & cauda expansis, in campo nigro, notatque dignitatem *Palatinatus Saxonie* (50); Tertiam aream huius regionis implet *Leo niger*, gradus in campo aureo, una ex falculis projecta; lingua protensa, quæ cum falculis, colore rubro tincta cernitur, cauda erecta & super dorsum extensa, *Misnie Marchionatum* signans (51); In secundæ regionis area prima, conspicimus *Leonem* talem, qualem nunc de-

(47) In dem ersten Feld der Haupt-Reihe, präsentiret sich ein fortschreitender, gezeichnet, mit roth und Silber quergestreifter Löw, mit vorgeschlagener Zunge, vorgeworfener Pranke, doppeltem über den Rücken gewundenem Schwanz.

(48) Bedeutet die Landgraffschaft Thüringen.

(50) Ein goldener Adler, mit offenem Schnabel, vorgeschlagener Zunge, ausgebreiteten Flügeln und Schwanz, im schwarzen Feld, wegen der Pfalz Sachsen.

(51) Ein schwarzer fortschreitender Löw, im goldenen Feld, mit vorgeworfener Pranke, offenem Rachen, vorgeschlagener, rother

descripsimus, nisi quod iste, corona rubra fit ornatus, campus etiam confitus est corculis rubeis, estque symbolum antiqui Comitatus Orlamundani (52); in altera area sese nobis siffit *Leo* itidem graduens, sed tinctura diversus, anteriori enim corporis parte auro, posteriore, argento tinctus est, in campo caruleo, notans *Terram Pleisensem*, quæ Osterlandiæ pars est (53). Sequitur nunc tertia regio, in cujus area media, videmus *duos palos rubros*, in campo aureo, tanquam symbolum Comitatus seu Marchionatus Landsbergici in Osterlandia (54); sequenti dextra area conspicimus *figuras tres* 2. I. positas, in quarum explicacione variant heraldici, nos, cum *Spenero*, dicimus, esse *cornua scarabei* rubra

I 2

bra

ther Zunge und Klauen; mit über sich gewundenem Schwanz, wegen der Marggraffschafft Meissen.

- (52) Eben ein solcher Læw, der aber mit einer rothen Cron gezieret ist, in einem goldenen mit rothen Herzen bestreuetem Feld, wegen der Graffschafft Orlamünde.
- (53) Eben ein solcher Læw, vorn golden, hinten silbern, im blauen Feld, wegen der Herrschafft Pleisse.
- (54) Zwey rothe Pfale im goldenen Feld, wegen der Graffschafft Landsberg.

(55)

bra, in campo argenteo, denotantia *Ducatum Angariae* (55); tertiam aquila implet auro tineta, coronata, alis & cauda expansis, in campo cæruleo, quæ *Palatinum Thuringie* designat (52); ultima area in pede scuti, continet *rubeam rosam* in campo argenteo, auro germinatam, viridibusq; interfoliis ornatam, symbolum est *Comitatus seu Burgraviatus Altenburgici* (53). Atque hæcenus Scutum ejusque areas vidimus, sequuntur *Galeæ*, aurata, clatrisque clausæ omnes; tres vero tantum, in hoc monumento conspiciuntur; prima medium locum occupat, recto situ locata, circumfusa aureis nigrisque laciniis; ornata, cum imposita corona aurea, ex qua pileus turbinatus, cum digmatibus mediæ parmulae, eminet, desuper corona & pavoninis pennis ornatus, hæcce galea

(55) Drey rothe Schraeter Hærner 2. 1. im silbern Feld, wegen des Herzogthums Engern.

(52) Ein goldener, gecrœnter Adler, mit ausgebreiteten Flügeln und Schwanz, wegen der Pfalz Thüringen.

(53) Eine rothe mit Gold besaamte Rose, mit grünen unter Blättern, wegen der Graf- oder Burgraffschafft Altenburg.

galea pertinet ad mediam parmulam (54); Secunda, versus sinistram inclinata conspicitur, cujus vittæ, altera parte cæruleo colore, altera argento tincta conspiciuntur; corona itidem ornata est, ex qua prominent duo cornua argentea elephantini, recurvis & apertis extremitatibus, quarum latera externa, quaterni bacilli foliati ornant (55), spectat ad digma Thuringicum. Tertia galea versus dextram inclinata est, cujus tegumenta alternatim auro & nigro colore tincta sunt, in ista eminent herma virilis, crinibus albicantibus, acuminato pileo tectus, vestis æque ac pileus, in modum palorum, tæniis alternis argenteis & rubeis distinguuntur, spectat ea ad digma

(54) Der erste Helm stehet im Visir, ist golden, und mit Bügeln geschossen, die Decken sind gemischt mit Gold und schwarz, gezieret mit einer Cron, aus welcher hervorkehret ein spiziger, mit der Figur des Mittelschildes, und oben mit einer Cron und Pfauen Federn gezierter Huth.

(55) Der andere Helm stehet lincks gewand, die Decken sind blau und silber, er ist mit einer Cron gezieret, aus welcher hervorkehren, zwey silberne Büffels Hörner, so an denen äussersten Seiten, mit vier grünen Zweigen besteecket sind, gehæret zum Wappen von Thüringen.

ma Misnicum (56). Telamones sunt; a dextro latere, vir fylvestris, dextra clavam elevatam tenens, a sinistra foemina filvestris, quæ sinistra manu clavam demissam ostendit (57).

X. Atque hæc est analysis Insignium Saxoniorum, quatenus ea, dicto loco & quidem publico, repræsentantur; cum vero de dignitatibus illis, eorumque significato varient subinde Scriptores, velim studiosi nostri evolvant SPENERVM, *Operis Heraldici. Parte II. in Proleg.* ubi latius de Insignibus Saxonice edisseruit.

(56) *Der dritte ist rechts gewandt, die Decken sind gold und schwarz, auf selbigem ist zu sehen, eine, an den Armen gestümmelte Mannsperson, mit grauen Haaren und Barth, bekleidet mit einem, die Länge herunter mit roth und silber gefreiffen Kleid, die Mütze eben so, an deren Ende ein Busch von Pfauen Federn zu sehen.*

(57) *Die Schildhalter sind zur rechten ein wilder Mann, so einen Kolben in der rechten Hand empor hält, zur linken eine wilde Frau, so einen Kolben vor sich nieder hält.*

COROL.

COROLLARIA.

1. Qui Historiam, *vite Magistrum*, dixerit, non nudam & crudam rerum gestarum narrationem, sed pragmaticam intellexisse, putandus est.
2. Noscere *Deum*, noscere *se*, noscere *mundum*, hæc tria cupiebat Augustinus, ut fundamentum omnis sapientiæ.
3. Igitur, si sapimus, *multum* potius quam *multa* discimus.
4. Si *methodus* pars Logicæ præcipua, cur multi Logicam discentes, de *methodo* tamen sunt solliciti?
5. Illi Philologi, qui *verbis* tantum, non vero & *rebus* inhiant, comparandi sunt illis, qui cortici inhærent, nucleum e manibus amittunt.
6. Physicum non facit *ratio*, aut *adparatus* instrumentorum, sed utriusque *usus*.
7. Luna lumen magnum, *lux* non est, *magna* non est.
8. Qui *Geographiam* discere velit, a *Generali* initium capiat necesse est, sed & *Generalis* sine *Speciali* partium utilitatis habet.

9. *Politica*

✱) o (✱

9. *Politica* recte dividitur in publicam & privatam, illam multi, hanc nec multi nec pauci curant.
10. Merito quaeritur, cur is, qui *decore* vivit, plus estimationis vulgo habeat, quam, qui iuste & honeste, non vero *decore* vivit?
11. Dicendo dicere discimus, recte ait Tullius, ergo in dicendi artibus, *exercitatio* plus valet, quam *regulae*.
12. Recte Hesiodus de eruditione ait, ex iis eam esse, quæ superi *laboribus* vendunt.

F I N I S.

194
93
2871
179.10

6078

4

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
Inches
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
Centimetres

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

A. D. T. O. M.
SSERTATIONEM
DE

RA ET INDOLE
HERALDICÆ,

Oder

Natur und Wesen der
Wappen - Kunst,

INCLYTI PHILOSOPHORVM
IN ACADEMIA IENENSI,

NO LOCO

MAIORVM MORE RITEQVE
IMPETRANDO,
SERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTET

INVS SCHMEIZEL

TRANSILVANVS-SAXO,
RESPONDENTE

NICOLAO KOCH,

VERDENSI

Junii A. R. S. M DCC XXI.

ET EMENDATA 1740.

Æ MAGDEBVRGICÆ,
DOV. SYMPHERI, ACAD. TYPOGR. (9)

Staatsbibliothek
Halle